

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ ТА КРЕДИТНОЮ ПОЛІТИКОЮ БАНКУ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконав:

студент 4 курсу групи 472-2
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»

Гоцуляк Сергій Романович _____

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Марич Максим Григорович _____

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 11 від 29 травня 2024 р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

АНОТАЦІЯ

Гоцуляк С.Р. Управління кредитним портфелем та кредитною політикою банку. Рукопис.

У бакалаврській роботі визначені теоретичні основи аналізу кредитної політики та кредитного портфеля комерційного банку. Визначена економічна сутність та роль кредиту в банківській діяльності. Проведений аналіз сучасного стану кредитного портфеля банків України за 2019-2023 роки, а також аналіз управління кредитним портфелем АТ «Ощадбанк». Визначені напрями оптимізації джерел кредитних ресурсів банку та удосконалено підходи щодо формування кредитної політики банку.

Ключові слова: комерційний банк, кредит, кредитна політика, кредитний портфель, платоспроможність, ефективність кредитування.

ANNOTATION

Hotsulyak S.S. Management of the bank's credit portfolio and credit policy. Manuscript.

The theoretical basis of the analysis of the credit policy and credit portfolio of a commercial bank is defined in the master's thesis. The economic essence and role of credit and credit policy in banking activity are determined. An analysis of the current state of the loan portfolio of Ukrainian banks for 2019-2023, as well as an analysis of the management of the loan portfolio of JSC "Oschadbank" was carried out. The areas of optimization of sources of credit resources of the bank have been identified and approaches to the formation of the bank's credit policy have been improved.

Key words: commercial bank, credit, credit policy, credit portfolio, solvency, lending efficiency.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис) С.Р. Гоцуляк

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ.....	7
1.1 Економічна сутність та роль кредиту та кредитної політики в банківській діяльності	7
1.2 Сутність кредитного портфеля банку та необхідність ефективного управління ним	13
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ АТ «ОЩАДБАНК» ЗА 2019-2023 РОКИ.....	19
2.1 Аналіз сучасного стану кредитного портфеля банків України за 2018-2022 роки.....	19
2.2 Аналіз управління кредитним портфелем АТ «Ощадбанк» за 2019- 2023 роки	27
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ ТА ДЖЕРЕЛ КРЕДИТНИХ РЕСУРСІВ.....	36
3.1 Мінімізація кредитного ризику та підвищення якості кредитного портфеля.....	36
3.2 Напрями оптимізації джерел кредитних ресурсів банку.....	41
3.3 Удосконалення підходів до формування кредитної політики банку.....	45
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52

ВСТУП

Кредитна діяльність банку є одним із важливих джерел залучення коштів в економіку країни та підтримки її раціонального функціонування. Через кредитну діяльність банки підвищують активність державного та підприємницького секторів економіки та домогосподарств. Проте сьогодні процес банківського кредитування потребує вдосконалення. Це стосується і формування кредитного портфеля, яке займає чільне місце в пріоритетах діяльності комерційних банків, оскільки дозволяє більш чітко виробити їх стратегію і тактику, а також визначити можливості для кредитування клієнтів і розвитку підприємницької діяльності.

Ефективний та якісний кредитний портфель допомагає максимізувати прибутковість як окремого банку, так і загального результату банківської системи України. Правильна організація банківського кредитування, розбудова ефективної та гнучкої системи управління кредитними операціями, належне забезпечення оперативною та достовірною бухгалтерською інформацією є основою фінансової стабільності та ринкової стійкості банків. В умовах негативного впливу наслідків економічної кризи особливої актуальності набуває формування оптимального кредитного портфеля банку з метою підвищення ефективності його діяльності шляхом реалізації відповідної кредитної політики.

Дослідженню питань управління кредитним портфелем банківських установ присвячена значна кількість праць сучасних науковців і практиків. Це свідчить про важливе місце цього проблемного питання серед пріоритетів банківської діяльності. Такі економісти, як О.В. Васюренко, В.В. Вітлінський, Н.І. Версаль, С.П. Вожжов, І.С. Гуцал, А.С. Гальчинський, Н.І. Демчук, О.В. Дзюблук, О.А. Кириченко, В.І. Міщенко, А.М. Мороз, Л.О. Примостка, К.Є. Раєвський, С.К. Реверчук, П. Роуз, М.І. Савлук, Р.І. Тиркало,

І.І. Чайковський та ін.

Незважаючи на значну кількість робіт, питання аналізу динаміки оцінки ефективності кредитного портфеля потребує подальшого дослідження.

Метою роботи є дослідження теоретичних, методичних і практичних аспектів формування кредитного портфеля банку та аналіз кредитного портфеля банківської установи.

Для досягнення мети були заплановані наступні завдання:

– з'ясувати сутність поняття «кредитний портфель банку» з огляду на існуючі підходи та на цій основі сформувавши авторське визначення цього поняття;

– визначити функції кредитної політики банку та її види;

– систематизувати фактори, що впливають на формування кредитного портфеля банку;

– дослідити науково-методичне забезпечення формування кредитного портфеля банку;

– провести аналіз кредитного портфеля та особливостей кредитної політики АТ «Ощадбанк»;

– розробити методичний підхід до вдосконалення формування кредитного портфеля банку.

Об'єктом дослідження є кредитний портфель банку.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних та практичних положень щодо формування кредитного портфеля банку.

Залежно від поставлених цілей і завдань у процесі дослідження використовувалися відповідні методи наукового пізнання: аналіз, синтез, систематизація та наукове абстрагування (при узгодженні термінологічного апарату, дослідженні ризикоутворюючих факторів, методів їх оцінки та регулювання); порівняння (при визначенні переваг і недоліків методів управління кредитним портфелем); системно-структурний аналіз і моделювання (при розробці методології встановлення цільової структури кредитного портфеля банку); графічний, дисперсійний, кореляційний,

факторний, стохастичний аналіз.

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних науковців у галузі фінансів, кредитного менеджменту, оцінки ризиків, а також міжнародні та національні стандарти управління кредитним портфелем банків, рекомендації Базель II щодо визначення кредитного рейтингу та кредитного ризику, методичних матеріалів Національного банку України, спеціальної монографічної та періодичної літератури, інших наукових джерел з даної теми.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблені в роботі теоретико-методологічні підходи, висновки та рекомендації сприяють підвищенню ефективності управління кредитною діяльністю банківської установи.

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

У 1 розділі визначені теоретичні основи аналізу кредитної політики та кредитного портфеля комерційного банку.

У 2 розділі проведений аналіз сучасного стану кредитного портфеля банків України та АТ «Ощадбанк» зокрема за 2019-2023 роки.

У 3 розділі визначені шляхи покращення кредитної політики банку та джерел кредитних ресурсів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1 Економічна сутність та роль кредиту та кредитної політики в банківській діяльності

Чільне місце в банківській справі займає кредитування. Найбільшу частину доходів банківські установи отримують від кредитних операцій.

Кредит – спільна для товарно-грошових відносин економічна категорія, один із найпотужніших стимулів розвитку виробництва. За допомогою кредиту прискорюється процес кругообігу капіталу на різних рівнях економіки, підвищується рентабельність виробництва та прибутковість капіталу.

Я.І. Чайковський розглядає кредит як: «певний вид економічних відносин, що складаються в суспільстві» та обґрунтовує такі принципи кредитування на умовах: зворотності, платності, строковості, забезпеченості, цільового кредитування, диференційованості.

Б.П. Під кредитом Луців розуміє: «економічні відносини між суб'єктами ринку щодо перерозподілу вартості на принципах оборотності, строковості та платності» [19, 108].

Н. В. Захараш визначає кредит як: «суспільні відносини, що виникають між суб'єктами господарювання з приводу передачі один одному вільних грошових коштів у тимчасове користування на засадах зворотності, платності та добровільності» [19, 108].

Банківський кредит – це зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, продовження терміну погашення боргу, яке надається в обмін на зобов'язання боржника повернути

суми заборгованості, а також зобов'язання зі сплати процентів та інших комісій на цю суму [19, 109].

Залежно від певних критеріїв можна класифікувати кредит наступним чином:

1. За терміном використання: короткострокові (до 1 року); довгострокові (більше 1 року).

2. За формою забезпечення: забезпечені заставою (майно, цінні папери, майнові права); гарантовані (банками, урядом, фінансами або власністю третьої сторони); з іншими гарантіями (гарантії, сертифікати страхових організацій); незабезпечений.

3. За ступенем ризику: нормативний; під контролем; некондиційний; сумнівний; безнадійний.

4. За умовами погашення: з одноразовим погашенням в обумовлений термін; з періодичним погашенням частинами; з довгостроковим погашенням; з регресом платежу.

5. За сумою: великі більше 10% власного капіталу; кредит не повинен перевищувати 25% власних коштів; сума наданих кредитів не може перевищувати восьмикратного розміру власних коштів.

6. За способами надання: строкові; револьверні; згідно кредитної лінії; овердрафт.

7. За суб'єктами надання: юридичним особам; фізичним особам; міжбанківський [28, 464].

Характерною ознакою та обов'язковим елементом існування та застосування кредиту є кредитні відносини між учасниками кредитного договору. Це стосується не лише відносин, пов'язаних із наданням кредитів, а також інших видів кредитних відносин, зокрема тих, що виникають при здійсненні депозитних операцій.

Тобто, якщо будь-який суб'єкт передає банку гроші під певний відсоток, то це означає, що вони для нього функціонують саме як позичковий капітал, тільки позичальником у цьому випадку є банківська установа [28, 465].

На нашу думку, найбільш повне тлумачення банківського кредиту дає Ю.А. Повільно визначаючи його як: «економічну категорію, що виражає відносини, пов'язані з накопиченням власних коштів банку, заощаджень від пасивних банківських операцій, тимчасово вільних коштів бюджету, суб'єктів підприємницької діяльності та населення, які потім перерозподіляються і надаються позичальникам у користування».

Виходячи з вищесказаного, поняття банківського кредиту можна визначити таким чином: «банківський кредит – це економічні відносини, що виникають внаслідок перерозподілу кредитного потенціалу банку за умов повернення, платності, строковості та цільового використання кредитних ресурсів». А сума залучених банком ресурсів за мінусом загального резерву ліквідності визначає його кредитний потенціал [39, 25].

Принципи банківського кредитування – це основні положення, правила та умови, яких банки повинні дотримуватися в процесі кредитування. Ці правила і положення визначаються природою, роллю, функціями кредиту та соціальними умовами, в яких вони виникають. Реалізація принципів кредитування є основою здійснення кредитного процесу.

Принципи кредитування: платність; цільовий характер; повернення; своєчасність; безпека; диференціація; планування [39, 26].

Відносини у сфері кредитування будуються за певною системою.

Структура системи кредитування включає елементи, які відображають сутність кредитних відносин, технологію кредитного процесу та особливості управління ним, що проявляється у виокремленні в ньому таких підсистем: базової, управлінської та економіко-організаційної.

До базової підсистеми входять суб'єкти, об'єкти кредитних відносин, принципи кредитування. Економіко-організаційна підсистема включає види та форми кредитів, способи кредитування, оцінку кредитоспроможності позичальників, ліміти та систему пільгового кредитування. А підсистема управління включає кредитний процес і управління кредитним ризиком і кредитний моніторинг [39, 26].

Кредитна політика банку базується на його цілях і завданнях. При формуванні кредитної політики слід підкреслити, що її цілі тісно пов'язані зі стратегічними цілями банку.

Розглядаючи мету кредитної політики, варто сказати, що вчені не дійшли єдиної думки.

Так, Н. А. Антипова визначає це як: «досягнення комерційного зростання шляхом зміцнення та підвищення надійності якості кредитного портфеля банку»[48, 55].

У свою чергу М.М. має досить широке розуміння мети формування кредитної політики. Новосельцева, яка зазначає, що: «кредитна політика розроблена з урахуванням лише того виду ризику, який дозволяє забезпечити високу якість активів, постійний необхідний рівень прибутковості; створення високопрофесійного персоналу, що забезпечує високу якість кредитного портфеля банку; кредитування економічно перспективних, прибуткових проектів, що відповідають стратегічним цілям банку; розвиток довгострокових відносин з прибутковими клієнтами; уникнення використання висококонкурентних, але невиправданих методів кредитування» [48, 56].

При розробці та реалізації кредитної політики банку необхідно керуватися низкою принципів, однак думки науковців щодо їх складу неоднозначні (табл. 1.1) [42, 71].

Важливим етапом дослідження сутності кредитної політики є виділення її основних видів.

Таким чином, прийнято виділяти наступні три види кредитної політики банку:

1) консервативний (мінімізація кредитних ризиків; скорочення кількості позичальників, пролонгація кредиту надається лише надійним клієнтам; підвищення вартості кредиту, скорочення термінів; жорстка система оцінки кредитоспроможності позичальника);

2) помірний (середній рівень кредитного ризику; використання загальноприйнятих правил і методів банківської практики; орієнтація на

максимізацію фінансової стійкості банку; умови реалізації кредитної політики);

3) агресивний (максимізація прибутку; швидке розширення обсягів кредитної діяльності; зневажливе ставлення до високого рівня ризику; часта пролонгація кредитної заборгованості; значні суми позик) [42, 72].

Таблиця 1.1

Принципи кредитної політики [37, 15]

Автор	Принципи
Т.С. Павленко	<ul style="list-style-type: none"> – наукова обґрунтованість – оптимальність – ефективність – єдність нерозривного зв'язку елементів кредитної політики
М.М. Новосельцева	<ul style="list-style-type: none"> – переважання комерційного підходу над фінансовим; – прагнення до збалансованого ризику; використання різних способів рефінансування кредитів; – побудова організаційної структури, адекватної масштабам і рівню ризику кредитних операцій банку; – внесення змін у кредитну політику на основі аналізу негативних результатів діяльності кредитних підрозділів; – розуміння угоди всіма учасниками
А. П. Питьєва	<ul style="list-style-type: none"> – системності; – адаптивності; – оперативності

Класифікація кредитної політики банку передбачає розмежування її видів за різними ознаками:

1. За суб'єктами кредитування – кредитування фізичних та юридичних осіб.

2. За цілями – шляхом надання цільових кредитів, шляхом надання нецільових кредитів.

3. За типом ринку – на фінансовому ринку, на грошовому ринку, на ринку капіталу.

4. За географією застосування – кредитна політика, яку проводить банк: на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях.

5. За галузевою спрямованістю – кредитна політика, спрямована на кредитування: промислових підприємств (легка, харчова промисловість).

6. За забезпеченням – шляхом надання кредитів під заставу, шляхом надання кредитів без забезпечення.

7. За ціною кредиту – кредитна політика щодо надання: стандартних кредитів, пільгових кредитів, проблемних кредитів (з підвищеним відсотком);

8. За способами кредитування – при кредитуванні з поверненням, при кредитуванні за залишком [37, 16].

Функціональне призначення кредитної політики важко переоцінити.

Йому властиві як загальні, так і специфічні функції.

На основі проведеного дослідження загальними функціями кредитної політики банку є:

- комерційна (отримання банком прибутку);
- стимулююча (забезпечення потреб грошового обігу кредитними ресурсами);
- контролінг (оцінка та мінімізація кредитних ризиків).

Специфічними функціями кредитної політики є:

- створення цілей управління кредитною діяльністю;
- забезпечення узгодженості інтересів всіх груп зацікавлених сторін банку (насамперед кредиторів і позичальників);
- оптимізація кредитного портфеля банку [34, 753].

Отже, кредит позитивно впливає на розвиток національної та світової економіки. За допомогою кредиту розширюються масштаби капіталу, він стає більш мобільним і гнучким, що дозволяє йому швидше переміщатися від одного підприємства, галузі, регіону, країни до іншого, а кредитна політика є однією з найбільш важливих інструментів запобігання ризикам, з якими стикається банк.

Таким чином, досліджуючи сутність поняття «кредитна політика банку», можна зробити висновок, що це структурно-функціональна цілісність елементів (завдань, цілей, принципів, технології), взаємодія яких дозволяє визначити ефективні стратегії діяльності банку на кредитному ринку.

1.2 Сутність кредитного портфеля банку та необхідність ефективного управління ним

Розвиток банківської системи є важливою складовою розвитку економіки країни. Діяльність комерційних банків у сучасному світі залежить як від розвитку подій на внутрішньому фінансово ринку, так і від зовнішніх факторів.

Зовнішні події (короновірусна криза, введення воєнного стану тощо) та циклічні коливання економіки зумовлюють пошуки нових підходів до управління кредитним портфелем вітчизняних банків. Саме від здійснення кредитних операцій вітчизняні банки отримують найбільшу частину своїх доходів.

Останнім часом для більшості українських банків у зв'язку зі зростанням проблемної заборгованості досить гостро постала проблема низької якості кредитного портфеля. Тому вдосконалення теоретичних основ щодо сутності та класифікації кредитного портфеля є важливим для подальшого успішного управління ним.

Кредит є одним із найважливіших стимулів розвитку економіки країни, оскільки за допомогою кредитування між суб'єктами ринку здійснюється процес пришвидшення кругообігу капіталу на різних рівнях економіки, а прибутковість і рентабельність виробництва зростає.

За допомогою кредиту відбувається перерозподіл коштів від одного підприємства, галузі, регіону до іншого, розширюється сфера функціонування капіталу, він стає більш гнучким і мобільним [32, 25].

Розглянемо основні наукові підходи до тлумачення сутності кредитного портфеля різними науковцями та практиками (табл. 1.2).

Як видно з таблиці 1.2, єдиного підходу до трактування сутності «кредитний портфель» немає, що підтверджує багатоаспектність цієї категорії. У науковій літературі виділяють декілька підходів до трактування поняття «кредитний портфель».

Основні наукові підходи до визначення сутності
«кредитний портфель» [5, 5]

Автор	Визначення «кредитного портфеля»
1. Місце кредитного портфеля при здійсненні операцій з кредитування	
1.1 Калініченко Л.Л.	Кредитний портфель це сукупність кредитів структурованих за терміном, валютою, ступенем ризику з метою отримання доходності наданих банком усім суб'єктам господарювання різних галузей економіки з метою отримання прибутку
1.2 Арбузов С.	Кредитний портфель – сукупність усіх банківських позик, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної кредитної політики банку
1.3 Бондаренко Л.	Кредитний портфель банку – це сукупність виданих позик, які класифікуються на основі критеріїв, що пов'язані з різними чинниками кредитного ризику чи способами захисту від нього
1.4 Рясних Є.Г., Пономарьов М.О., Микитин М.О.	Кредитний портфель комерційного банку – сукупність кредитів, наданих банком на певну дату для одержання доходу у вигляді відсотків
1.5 Панова Г. С.	Кредитний портфель банку – це величина мобілізованих коштів у вигляді кредитів, виданих фінансово-кредитним установам, торгово-промисловим організаціям, приватним установам за мінусом резервів ліквідності
1.6 Стельмах В.С.	Кредитний портфель визначається як сукупність всіх банківських позик, які структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної кредитної політики банку
2. Місце кредитного портфеля у загальному обсязі банківських операцій	
2.1 Бугель Ю. В.	Кредитний портфель банку – це комплексний інструмент управління (активами та пасивами) банку
2.2 Карпенко В.В.	Кредитний портфель банку – це сукупність фінансових активів, переважно кредитів.
2.3 Сало І., Криклій О.	Кредитний портфель – це сукупність залишків за кредитними рахунками на певну дату, які групуються за різними ознаками, зокрема і за видами кредиту, за видами забезпечення, за рівнем прибутковості, за складом кредитоотримувачів та ін.
3. Місце кредитного портфеля на рівні державної кредитної політики	
3.1 Голуб В. М.	Кредитний портфель банку – важливий інструмент управління кредитною діяльністю комерційного банку, що має спрямовувати його стратегічну політику та поточну діяльність на виконання завдань державної кредитної політики

Зокрема, науковці, які були віднесені до першої групи, розглядають «кредитний портфель» як «сукупність виданих позик», тим самим звужуючи це поняття, беручи до уваги лише здійснення банківською установою кредитної операції.

Друга група вчених наголошує на тому, що: «кредитний портфель – це

комплексний процес управління, який характеризує вибір напрямків інвестування, тобто планових дій, підкреслюючи тим самим особливу важливість кредитування серед інших банківських послуг».

Третя група підходів до тлумачення поняття «кредитний портфель» відображає важливість здійснення кредитних операцій на макрорівні, тобто роль і значення кредитного портфеля розглядається не лише на мікрорівні, а також на національному рівні [5, 6].

На підставі аналізу таблиці 1.2 можна зробити висновок, що переважна більшість авторів визначають «кредитний портфель банку» як сукупність різноманітних видів банківських кредитів або різних кредитних інструментів [9, 93].

Проте, як уже зазначалося вище, такі підходи є дещо спрощеними та не відображають основної ролі банківського кредитування в системі діяльності банківських установ. Тобто, розробляючи методологічні засади формулювання поняття «кредитний портфель», необхідно спиратися насамперед на основні принципи діяльності банківської установи, які відображають її стратегічні цілі та конкретні умови роботи на фінансовому ринку.

З визначення стратегічних цілей банківської системи випливають завдання, які складають основу формування кредитного портфеля конкретного банку. Кредитний портфель складає основу активів банку і є відображенням сукупності кредитних операцій, адже кредитні операції є найбільш прибутковими. Стратегічні цілі діяльності банку потребують деталізації при формуванні його кредитного портфеля.

Кредитний портфель банківської установи існує з основною метою отримання максимального прибутку при мінімальних ризиках. Водночас, відомо, що кредити займають найбільшу питому вагу в загальній сумі активів банку. Вони мають визначальний вплив на ліквідність та фінансову стійкість банку. Це визначається, перш за все, рівнем кредитного ризику і може безпосередньо впливати на здатність банківської установи виконувати свої зобов'язання, тобто на її платоспроможність. Під платоспроможністю банківської установи в цьому контексті слід розуміти здатність банку своєчасно і в повному обсязі виконувати свої платіжні зобов'язання. У свою чергу

платоспроможність у контексті формування банківською установою кредитного портфеля слід розуміти в найширшому розумінні цього слова, тобто не лише як здатність виконувати зобов'язання за зобов'язаннями, а й здатність видавати кредити як заявки для отримання кредитів від клієнтів банку, тобто формують кредитний портфель [14, 26].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що виділення трьох пріоритетів серед загальних цілей банківської установи – підтримання необхідного рівня платоспроможності, мінімізація кредитних ризиків, забезпечення належної прибутковості, можна вважати ключовими завданнями кредитної діяльності банку, а також тому є основні цілі формування власного кредитного портфеля банку.

На формування кредитного портфеля банківської установи практично завжди одночасно впливають як внутрішні, так і зовнішні фактори (рис. 1.1).

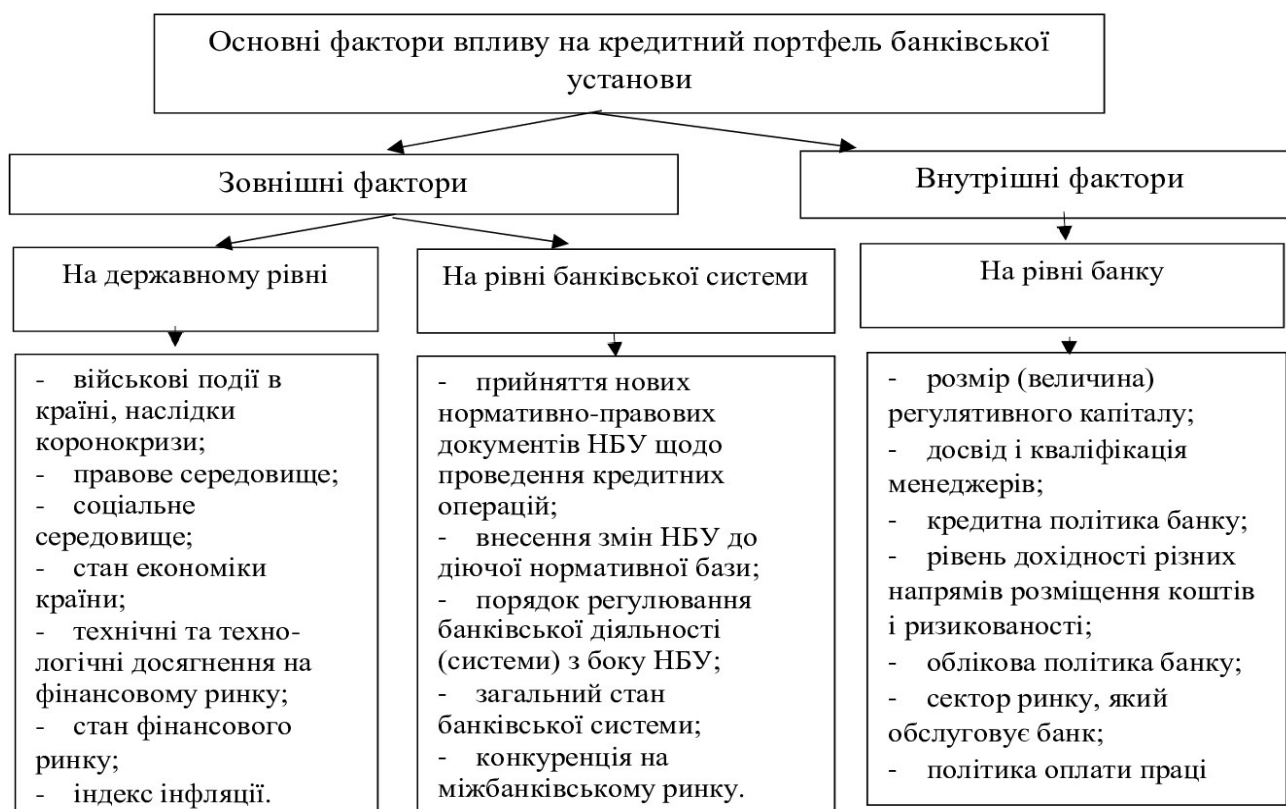

Рис. 1.1 Фактори впливу на кредитний портфель банківської установи [14, 27]

Варто зазначити, що зовнішні фактори не залежать від діяльності банків і

їх керівництво не може на них впливати, але повинно своєчасно їх враховувати при розробці кредитної політики банку.

Для ефективного управління кредитним портфелем банку виникає необхідність систематизувати види кредитного портфеля за різними ознаками.

Вивчивши це питання в економічній літературі, узагальнимо види кредитного портфеля в єдину класифікацію кредитного портфеля (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Систематизації видів кредитного портфеля банку за різними ознаками

Ознака	Види кредитного портфеля	Характеристика
Тип клієнта	Клієнтський портфель	Залишок заборгованості за банківськими кредитними операціями з юридичними та фізичними особами на конкретну дату
	Міжбанківський портфель	це портфель який включає тимчасово вільні грошові ресурси банків які залучаються і розміщується іншими банками у формі міжбанківських депозитів чи кредитів
Кількісна характеристика	Валовий портфель	сукупний обсяг наданих банком кредитів на встановлений момент часу
	Чистий портфель	це валовий портфель за мінусом суми резервів, яка передбачена на покриття можливих збитків
Якість обслуговування кредиту	Портфель непрацюючих кредитів	непрацюючими визначено кредити, за якими відбулася подія дефолту. Дефолт визначається фактом прострочення платежу за активом понад 90 днів, або неможливістю вчасного погашення боргу позичальника без стягнення забезпечення. Даний вид кредитного портфеля характеризується високим рівнем ризику
	Портфель кредитів які не відносяться до непрацюючих	кредити у портфелі банку не мають ризику або їх ризик є мінімальним
Види валют	Портфель валютних кредитів	сукупність кредитів, виданих в іноземній валюті.
	Портфель кредитів у національній валюті	сукупність кредитів, виданих у національній валюті
Ліквідність кредитного портфеля	Високоліквідний портфель	включає переважно короткострокові кредити
	Середньоліквідний портфель	включає переважно середньострокові кредити
	Низьколіквідний портфель	включає переважно довгострокові кредити
	Неліквідний портфель	включає переважно сумнівні та безнадійні позички
Надійність кредитного портфеля	Високонадійний кредитний портфель	складається з кредитів елітним позичальникам, з високоліквідним забезпеченням або під гарантії уряду
	Надійний кредитний портфель	складається з кредитів з забезпеченням або під гарантії
	Ненадійний кредитний портфель	складається з бланкових кредитів, кредитів ненадійним позичальникам тощо
Фінансова дисципліна позичальник	Портфель стандартних кредитів	проценти та сума основного боргу за кредитами в портфелі банку сплачуються вчасно, без прострочення платежу
	Портфель пролонгованих кредитів	на основі клопотання позичальника строки погашення за кредитами в кредитному портфелі були перенесені на пізніший термін
	Портфель прострочених кредитів	строк погашення кредитів у портфелі банку, установлений кредитним договором, минув, а позикові кошти вчасно не повернені позичальником
	Портфель безнадійних кредитів	позикові кошти вчасно не повернені позичальником і не має

При формуванні своїх кредитних портфелів комерційні банки можуть

керуватися загальними принципами, в той же час спеціальні принципи є індивідуальними для кожного банку і можуть відрізнятися в залежності від сформованих цілей і специфіки його спрямованості.

Дотримання запропонованих принципів формування кредитного портфеля банку є важливим фактором забезпечення ефективності механізму формування кредитного портфеля та стабільності роботи банку в цілому [26, 150].

Процес формування кредитного портфеля як окремим банком, так і банківською системою в цілому є складним, безперервним і потребує уваги спеціалістів та високого рівня професійної підготовки.

Запропонована комплексна класифікація кредитного портфеля дозволяє комплексно розглянути це поняття та розробити ефективні заходи щодо його оптимізації та управління.

Узагальнюючи досліджений понятійно-категоріальний апарат кредитного портфеля банку, можна сказати, що кредитний портфель банку слід розглядати не просто через призму сукупності наданих кредитів, яка є результатом хаотичних активних операцій, а як структурований портфель активів які можуть бути сегментовані, оцінені, класифіковані та управління, характер яких заздалегідь задокументовано кредитною політикою щодо залучення коштів та їх спрямування для кредитування клієнтів банку на основі принципів кредитування [26, 151].

Налагодження ефективного процесу управління кредитним портфелем банківської установи є особливо важливим завданням, яке стоїть перед керівництвом банку. Основні теоретико-методологічні положення та практичні рекомендації щодо реалізації цього процесу будуть розглянуті в подальших підрозділах кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ АТ «ОЩАДБАНК» ЗА 2019-2023 РОКИ

2.1 Аналіз сучасного стану кредитного портфеля банків України за 2019-2023 роки

В нинішніх трансформаційних умовах, пов'язаних із запровадженням воєнного стану та наслідками пандемії, спричиненої вірусом COVID-19, для України вкрай важливою є стабільна робота банківської системи, в якій належне функціонування кредитного ринку відіграє важливу роль.

Функціонування ефективної кредитної діяльності банківських установ сприяє збільшенню кількості робочих місць, появі нових суб'єктів господарювання та зайнятості населення, забезпечує соціально-економічний розвиток країни. Тому основною метою діяльності банківських установ нашої країни є ефективна організація процесу банківського кредитування, формування оптимальної структури кредитного портфеля та ефективна кредитна політика.

Аналіз динаміки кредитного портфеля вітчизняних банківських установ за 2019-2023 р. показав нестабільність у обсягах наданих кредитів (Рис. 2.1).

Так, за 2019-2023 роки обсяги наданих кредитів знижувалися з 1033430 млн. грн. у 2019 році до 1024852 млн. грн. у 2023 році. У 2020 році обсяг наданих кредитів зменшився на 7% порівняно з 2019 роком. А вже у 2021 році відбувся суттєвий ріст кредитів, які надані клієнтам, а саме на 104750 млн. грн. або на 10,9%. Така динаміка свідчить про нарощення потужностей банківськими установами, ураховуючи зменшення їхньої кількості на фінансовому ринку. Зменшення кредитного портфеля банків у 2022 та 2023 роках пояснюється негативними наслідками військового стану, що вплинуло на розвиток економіки країни, а відповідно і на доходи населення.

Варто також зазначити, що протягом аналізованого періоду відбулося скорочення частки кредитного портфеля в загальній структурі банківських активів, зокрема, у 2020 році їхня частка скоротилася на 11,67 в.п., у 2021 році ще на 5,89 в.п., у 2022 році їхня частка скоротилась на 7,97 в.п., а у 2023 році – на 6,89 в.п.

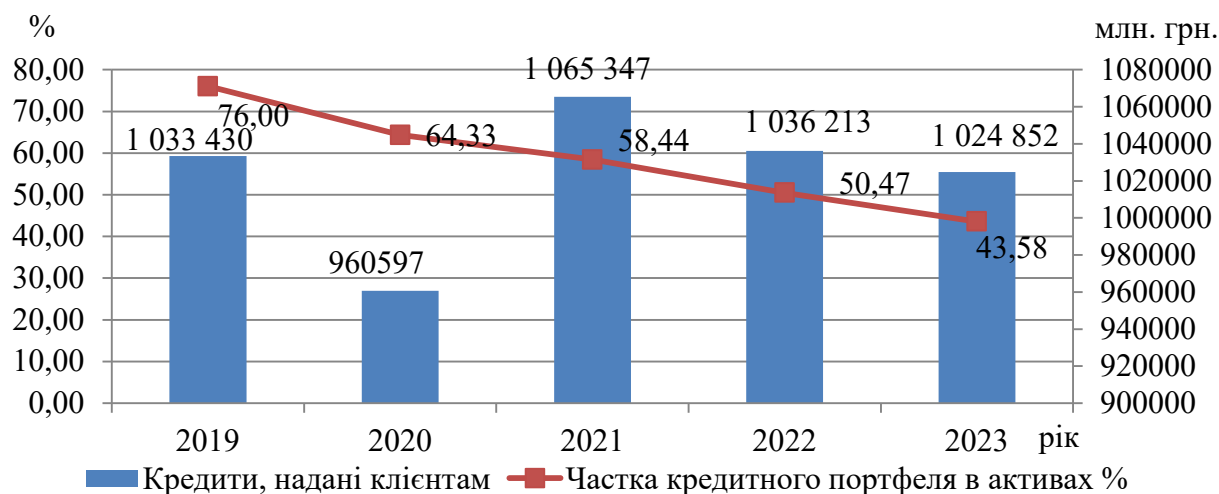

Рис.2.1 Динаміка кредитного портфеля банків України за 2019-2023 роки [50]

Загалом скорочення становило у 2023 році порівняно з 2019 роком 32,42 в.п. Основною місією банків, як фінансових посередників, залишається перерозподіл акумульованих коштів шляхом кредитування економіки країни.

Розглянемо динаміку ВВП та обсяг наданих кредитів банківськими установами за період 2019–2023 роки (Рис. 2.2).

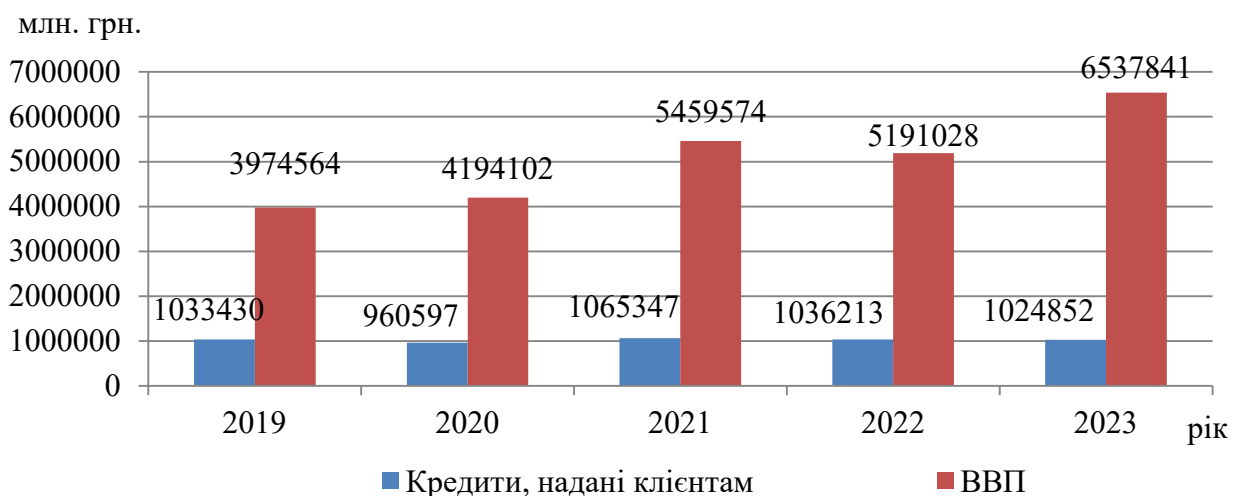

Рис. 2.2 Динаміка ВВП та обсягів наданих кредитів банками України за 2019-2023 роки [50]

Ефективне кредитування реального сектору вітчизняної економіки позитивно впливає на обсяги ВВП і як наслідок, насамперед, сприяє збільшенню кількості робочих місць та покращенню добробуту населення, збільшенню реалізації товарів та послуги. Протягом 2019-2022 рр. спостерігається зростання обсягів ВВП, однак, як видно з рисунку 2.2, темпи зростання ВВП значно перевищують темпи зростання обсягів наданих банківських кредитів, які не мають такої позитивної динаміки.

В першу чергу це пояснюється високими процентними ставками за кредитами та небажанням вітчизняних банків фінансувати реальний сектор економіки через високі кредитні ризики та наявність більш вигідних інструментів, які пропонує Національний банк України. Внаслідок коронавірусної кризи у 2019-2020 роках обсяги кредитування в Україні суттєво скоротилися, але у 2021 році порівняно з 2019 роком обсяг кредитів зріс на 3,1%. Розглядаючи 2022 рік, ми розуміємо, що у зв'язку з початком війни на нашій території за підсумками календарного року зменшився як ВВП, так і обсяг наданих кредитів. 2023 рік є роком зростання ВВП, але обсяги наданих кредитів несуттєво зменшилися.

Однак необхідно зазначити, що за весь досліджуваний період обсяги кредитування юридичних осіб значно перевищують обсяги кредитування фізичних осіб (Рис. 2.3).

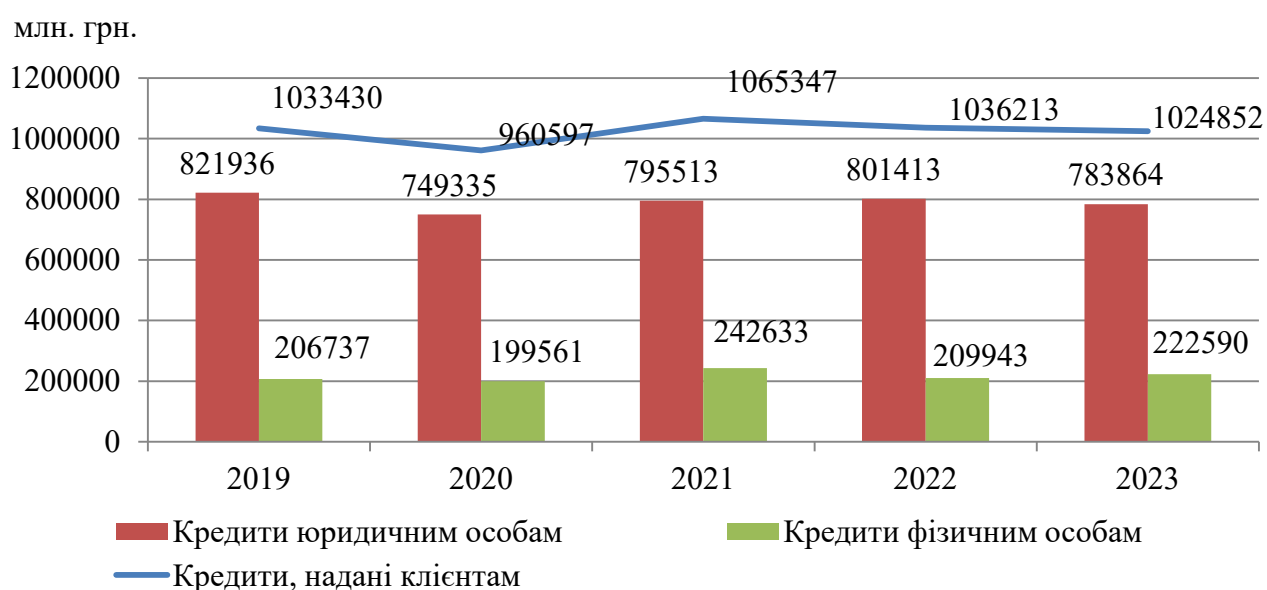

Рис. 2.3 Динаміка показників кредитної діяльності банків України за 2019 - 2023 роки [50]

З 2019 року до 2023 року спостерігається тенденція скорочення обсягів кредитування суб'єктів господарювання. Так, кредитування юридичних осіб впало з 821936 млн. грн. у 2019 році до 783864 млн. грн. у 2023 році. Це насамперед пояснюється тим, що жорсткі карантинні обмеження суттєво скоротили діяльність окремих галузей економіки, а також зависокою вартістю кредитів, низькою платоспроможністю позичальників. Окрім війна в країні суттєво вплинуло на кредитну діяльність комерційних банків.

Загальний обсяг корпоративного кредитного портфеля у 2021 році зріс порівняно з 2020 роком на 46718 млн. грн. або на 6,2%. Проблема активізації кредитування юридичних осіб є складною: з одного боку, для банківських установ залишаються високі кредитні ризики, а тому вони намагаються заробити на високоприбуткових і майже безризикових операціях з державними цінними паперами – ОВДП, а з іншого – сучасній банківській системі насамперед потрібно більше стабільності.

У 2023 році обсяг кредитування юридичних осіб зменшився на 17519 млн. грн. у порівнянні з 2022 роком, звісно це пов'язано з повномасштабною війною в країні.

Подібна ситуація і з позиками фізичних осіб, за аналізований період їх розмір не змінювався однозначно і мав хвилеподібний характер. У 2020 році порівняно з 2019 роком він зменшився на 7176 млн. грн. Таке зменшення обсягу кредитного портфеля фізичних осіб у 2019-2020 роках пов'язане в першу чергу з негативними наслідками кризи, викликані вірусом COVID-19, а саме зниженням доходів населення та зростанням рівня безробіття, а наслідок – зниження попиту на товари тривалого користування.

У 2023 році порівняно з 2019 роком обсяг кредитів фізичним особам зріс на 13084 млн. грн. з 209943 млн. грн. до 222590 млн. грн. Основними чинниками відновлення кредитної активності вітчизняних банків стали: пожвавлення ділової активності клієнтів, запровадження банками нових програм кредитування, реалізація державних програм стимулювання кредитування.

Варто зазначити, що державна програма «5-7-9%» для підприємців стала досить популярною, а програма «Доступна іпотека 7%» реалізовувалась досить

повільно.

Одним із найважливіших показників оцінки ефективності кредитної діяльності банків є визначення якості кредитних операцій, тому у фокусі уваги залишається належна оцінка банками ризиків.

Одним із основних індикаторів кредитного ризику є частка непрацюючих кредитів банківських установ. Обсяг непрацюючих кредитів банків (NPL) в Україні упродовж 2023 року порівняно з 2019 роком зменшився на 198662 млн. грн.

Частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі вітчизняних банківських установ скоротилася із 48,36% у 2019 році до 34,56% у 2023 році. Необхідно зазначити, що показник NPL у 2021 році є найкращим результатом за останні три роки, починаючи з 2019 року (з моменту коли був запровадженням нових підходів щодо оцінки розміру кредитного ризику і зміни класифікації активів (Рис. 2.4)).

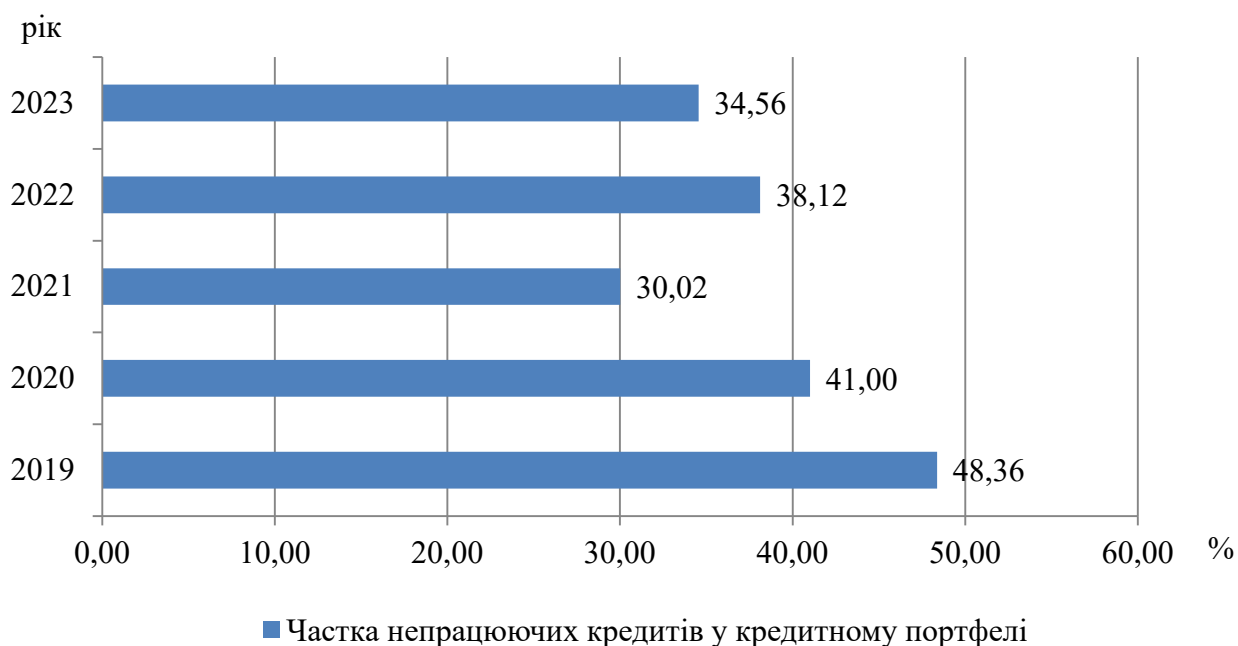

Рис. 2.4 Частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі банків України у 2019-2023 роках, % [50]

Слід зазначити, що в 2021 році в банківських установах з іноземним капіталом (крім банків Російської Федерації) і в багатьох банках з приватним капіталом частка проблемних кредитів впала нижче рівня 10%, встановленого

центробанком як ціль для банківського сектору до кінця 2024 року.

Повномасштабне військове вторгнення Росії в Україну у 2022 році порушило тенденцію поступового зниження частки проблемних кредитів українських банків, яка спостерігалася з 2019 року. У січні-лютому 2022 року рівень проблемних кредитів у вітчизняної банківської системи знизився з 27,2% до 26,7%. Завдяки регуляторному послабленню центробанком цих сторін в частині оцінки кредитного ризику в березні-травні 2022 року частка непрацюючих кредитів залишилася майже незмінною. Проте глибока економічна криза, викликана війною, тягне за собою погіршення якості кредитного портфеля банківських установ. З 1 січня 2021 року до 1 березня 2022 року саме державні банки України найбільше скоротили обсяги непрацюючих кредитів, оскільки на них припало майже дві третини від загального скорочення в банківському секторі. За цей період частка непрацюючих кредитів у державних банках України знизилася з 57% до 46%. Поки що в цих банках зосереджено близько 80% непрацюючих кредитів банківського сектора (близько 60% належить ПриватБанку).

Висока частка непрацюючих кредитів до початку російського вторгнення пояснюється, перш за все, тим, що це результат кредитної експансії минулих років, коли стандарти оцінки платоспроможності позичальників були низькими, а по-друге, недостатньо захищені права кредиторів. Ще одна важлива причина – практика кредитування пов'язаних осіб, які перестали виплачувати кредити під час кризи. Війна призвела до значного погіршення платоспроможності позичальників, що означає зростання втрат від кредитного ризику та частки непрацюючих кредитів. Запорукою подальшої стабільності вітчизняних банків є своєчасна оцінка банком кредитного ризику та, за необхідності, зважена реструктуризація. Робота банків щодо зменшення частки проблемних кредитів, які виникнуть під час війни, буде особливо активною і складною після її закінчення. Зокрема, вітчизняним банківським установам доведеться оновити стратегії скорочення непрацюючих кредитів після припинення або скасування воєнного стану. Оновлення планів щодо скорочення проблемних кредитів особливо стосуватиметься державних банків, затверджених Радою з фінансової стабільності, оскільки це є необхідною передумовою для підвищення їх

інвестиційної привабливості в майбутньому.

Станом на 1 березня 2022 року частка проблемних кредитів вітчизняних банків зменшилася до 26,6% проти 29,5% на 1 лютого 2022 року. Обсяг проблемних кредитів банківських установ у лютому 2022 року зменшився на 46,3 млрд. грн., в першу чергу це пов'язано з виходом з ринку банків з російським капіталом (ПАТ «Промінвестбанк» та АТ «Міжнародний резервний банк»).

У 2023 році ситуація покращилась і частка проблемних кредитів зменшилась до 34,56%.

Результати аналізу сформованих резервів за кредитними операціями банківських установ (рис. 2.5) свідчать про значне зменшення резервів (близько 50% кредитного портфеля) протягом 2019-2023 рр., що зумовлено покращенням якості кредитного портфеля вітчизняних банків.

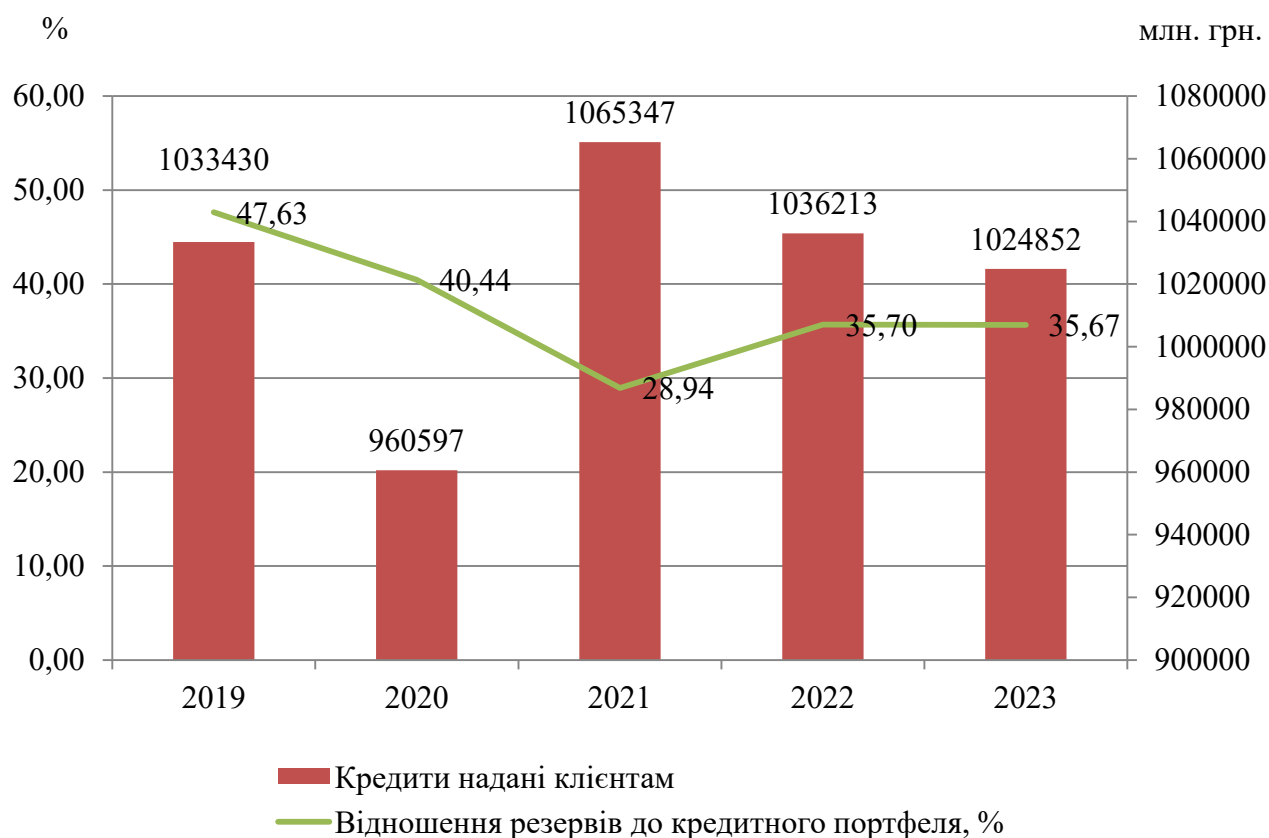

Рис. 2.5 Динаміка резервів за кредитними операціями в банках України за 2019-2023 роки [50]

Після повномасштабного вторгнення Росії в період з лютого по липень

2022 року обсяги кредитування банківськими установами сповільнилися, а обсяги резервів банків під кредитні операції та обсяги непрацюючих кредитів, навпаки, почали рости. Необхідно відзначити зростання співвідношення резервів під активні операції до кредитного портфеля вітчизняних банків, а саме в лютому 2022 року вони становили 25,3%, а в червні 2022 року вже зросли до 30%. Також зросла частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі українських банків – з 28,4% станом на лютий 2022 року до 32,2% станом на червень 2022 року.

У 2023 році частка резервів у наданих кредитах фактично не змінилась у порівнянні з 2022 роком. Зменшення становило 0,03 п.п. з 35,70% до 35,67%.

На час дії воєнного стану банківські установи України мають активізувати кредитну діяльність, щоб суб'єкти господарювання могли відновити, модернізувати та адаптувати виробництво до нових умов розвитку економіки країни. У цих складних умовах уряд і Національний банк України докладають максимум зусиль для стимулювання банківських установ до кредитування економіки країни. З перших днів війни центральний банк розширив рамки пільгових державних програм кредитування, полегшив доступ суб'єктів господарювання до дешевих кредитів, а банки отримують своєчасне рефінансування.

Уряд розробив та впровадив додаткові фінансові інструменти, які дозволять банківським установам надавати кредити в рамках державних програм навіть за відсутності чи відсутності застави, завдяки тому, що експортно-кредитне агентство страхуватиме кредити підприємців-експортерів, що полегшить їм доступ до дешевих кредитів. Також уряд і центробанк роблять усе, щоб стимулювати вітчизняні банки активніше використовувати вільні кошти для розширення державних програм кредитування.

Наприклад, під час війни були внесені зміни в програму «Доступні кредити 5-7-9%», а саме будь-який бізнес під час війни і протягом місяця після її закінчення зможе отримати кредит під 0%, а після цього кредитна ставка становитиме 5%. Також збільшено максимальну суму кредиту за цією програмою до 60 млн. грн. Нацбанк постійно намагається підтримувати ліквідність вітчизняних банківських установ шляхом проведення тендерів

рефінансування.

В умовах воєнного стану вітчизняним банківським установам необхідно постійно вдосконалювати свою кредитну політику для запобігання появі непрацюючих кредитів шляхом застосування жорстких умов надання кредитів. НБУ постійно розробляє та впроваджує нові інструменти фінансування банків, які допоможуть їм задовольнити попит суб'єктів господарювання на гривневі кошти та продовжувати належним чином виконувати одну зі своїх основних функцій – інвестиційну та підтримку вітчизняної економіки.

Це дуже важливо сьогодні під час війни і буде особливо необхідно після закінчення війни, коли економіка країни повернеться до повноцінного функціонування.

2.2 Аналіз управління кредитним портфелем АТ «Ощадбанк» за 2019-2023 роки

Якщо аналізувати діяльність Ощадбанку за 2023 рік, то даний банк увійшов у 10-ку найприбутковіших банків за підсумками року (по даним Національного банку України). Так, АТ «Ощадбанк» зайняв 6 місце з чистим прибутком у розмірі 689 млн. грн.

У п'ятірку найприбутковіших банків 2023 року увійшли: АТ «Приватбанк» – 30252 млн. грн.; УКРСИББАНК – 3533 млн. грн.; СітіБанк – 2818 млн. грн.; Універсал Банк – 2402 млн. грн. та Райффайзен Банк – 1547 млн. грн.

АТ «Державний ощадний банк України» має найбільшу кількість відділень серед інших банків, а також другий банк в Україні за кількістю банкоматів і терміналів. АТ «Державний ощадний банк України» забезпечує фінансову стабільність на ринку України в нинішній складній фінансовій ситуації, спричиненій пандемією.

Світова коронакриза, викликана вірусом COVID-19, спричинила

погіршення кредитної діяльності банків, і АТ «Ощадбанк» не став винятком. АТ «Ощадбанк» здійснює кредитну діяльність таким чином, щоб вона була ефективною з мінімально допустимими кредитними ризиками, задовольняла попит позичальників на кредитні ресурси та сприяла розвитку економіки України.

Аналізуючи кредитний портфель АТ «Державний ощадний банк України» можна дійти висновку, що в 2023 році його величина була найбільшою і складала 83215595 тис. грн, а найменша величина у 2021 році, а саме 63226077 тис. грн. У 2019-2021 рр. спостерігаємо зростання кредитного портфеля саме фізичних осіб і навпаки скорочення юридичних осіб.

За 2023-2022 рік обсяги кредитування юридичних осіб зросли на 10611258 тис. грн., а за весь досліджуваний період зросли на 9613490 тис. грн. і склали на кінець 2023 року 71744851 тис. грн.

Щодо кредитування фізичних осіб, то обсяги наданих кредитів за 2023-2022 роки впали на 2145847 тис. грн., а за 2019-2023 роки зросли на 6062830 тис. грн. і на кінець року склали 11474646 тис. грн.

Таблиця 2.1

Аналіз складу кредитів, наданих клієнтам АТ «Державний ощадний банк України» за 2019-2023 роки [49]

тис. грн.

Кредит	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
						2023/ 2019	2023/ 2022
Кредити, надані юридичним особам	62131361	57603966	54311100	61133593	71744851	9613490	10611258
Кредити, надані фізичним особам	5411816	7564378	8914977	13620493	11474646	6062830	-2145847
Всього кредитів, наданих клієнтам	67543176	65168344	63226077	74754086	83215595	15672419	8461509

Загальна сума наданих кредитів у 2020 році скоротилася на 2374832 тис. грн. і склала на кінець року 65168344 тис. грн. (2019 рік – 67543176 тис. грн.), у 2021 році обсяги кредитів також скорочувались до рівня в 63226077 тис. грн., тобто ще на 1942267 тис. грн. Вже у 2022 році банк став збільшувати обсяги кредитування і вони зросли на 11528009 тис. грн. і в кінці року становили 74754086 тис. грн.

І у 2023 році була така ж ситуація, незважаючи на війну та вторгнення країни-агресора. Відповідно, за підсумками 2023 року обсяги кредитування зросли на 8461509 тис. грн. і дорівнювали на кінець 2022 року 83215595 тис. грн.

Фінансова надійність банку – головний аргумент на користь того, що клієнтами Ощадбанку є такі поважні системні клієнти: установи Пенсійного фонду України, НАК «Нафтогаз України», ДП «Енергоринок», УДППЗ «Укрпошта», НАЕК «Енергоатом», ВАТ «Укртелеком».

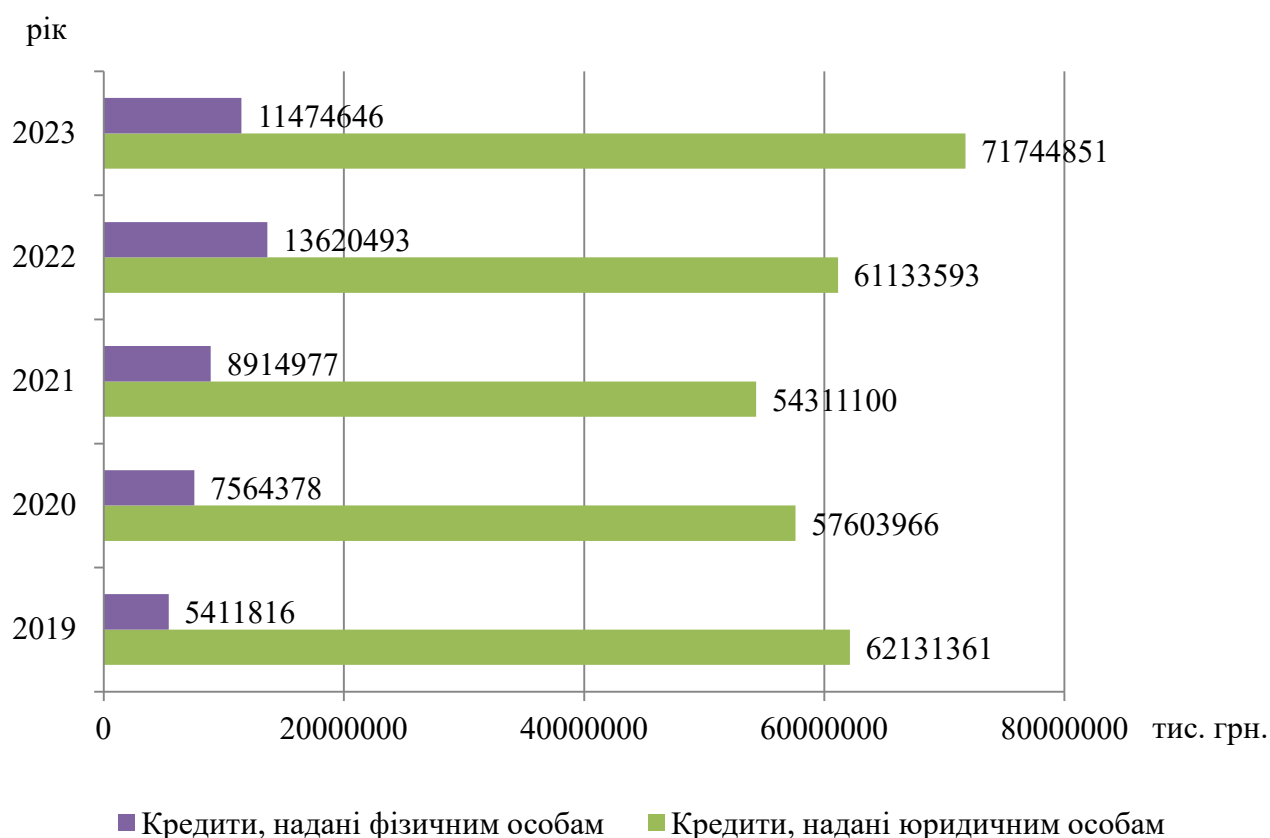

Рис. 2.6 Динаміка кредитного портфеля АТ «Державний ощадний банк України» в розрізі суб'єктів кредитування за 2019-2023 роки, тис. грн. [49]

Проведемо аналіз структури кредитного портфеля АТ «Державний ощадний банк України» у 2019-2023 рр.

Таблиця 2.2

Аналіз структури наданих клієнтам АТ «Державний ощадний банк України»
за 2019-2023 роки [49]

%

Кредит	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
						2023/ 2019	2023/ 2022
Кредити, надані юридичним особам	91,99	88,39	85,90	81,78	86,22	-5,77	4,44
Кредити, надані фізичним особам	8,01	11,61	14,10	18,22	13,79	5,78	-4,43
Всього кредитів, наданих клієнтам	100	100	100	100	100	-	-

Структура кредитного портфеля банку у 2019-2023 роках не зазнала суттєвих змін. В кредитному портфелі банківської установи перевищують кредити саме юридичних осіб, а саме у 2019 році їх частка склала 91,99 %, у 2020 році – 88,39 %, у 2021 році – 85,90 %, у 2022 році – 81,78% і у 2023 році – 86,22%. Водночас, протягом 2019-2022 років частка цих кредитів зменшується і лише за підсумками 2023 року вона зросла. Кредитна політика даного банку направлена на роботу з юридичними особами.

Частки кредитів наданих фізичним особам змінюються рівномірно та зростають до 2022 року, а саме: у 2019 р. вона дорівнювала 8,01 %, у 2020 р. – 11,61 %, у 2021 р. склала 14,10 % і у 2022 році – 18,22%. Проте, у 2023 році вона скоротилася на 4,43% і дорівнювала 13,79%.

Проаналізуємо також структуру позичальників за секторами економіки акціонерного товариства «Ощадбанк» за 2019-2023 роки.

Лідери серед позичальників є такі галузі економіки: енергетика, хімічна та нафтогазова промисловість, нерухомість та будівництво, виробництво та переробка харчових продуктів.

Аналіз структури позичальників за секторами економіки
АТ «Державний ощадний банк України» за 2019-2023 роки [49]

тис. грн.

Кредит	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
						2023/ 2019	2023/ 2022
Енергетика	40524798	39254829	20518538	18884112	20627849	-19896949	1743737
Фізичні особи	8944105	10881989	12381104	16643862	16330705	7386600	-313157
Сільське господарство	3707657	3589413	3562085	5333641	14227669	10520012	8894028
Нафтогазова та хімічна промисловість	19921161	16410402	7059939	7159735	12180124	-7741037	5020389
Будівництво та нерухомість	21607706	19369732	11249544	11129869	9798994	-11808712	-1330875
Торгівля	7443215	6568620	5595614	5395506	9669016	2225801	4273510
Виробництво та переробка харчових продуктів та напоїв	19616543	15815768	14940283	5159163	6679837	-12936706	1520674
Будівництво та ремонт доріг	603064	624248	2911154	5279505	6100301	5497237	820796
Гірничодобувна та металургійна промисловість	4673952	3781515	4488383	3803019	4892472	218520	1089453
Органи місцевого самоврядування	202651	1578192	3108068	5557726	3994378	3791727	-1563348
Транспорт	1160718	887547	133182	1418403	1138665	-22053	-279738
Виробництво промислових та товарів народного споживання	832679	1177050	1056046	836515	1064339	231660	227824
Послуги	290653	355912	459015	458619	895916	605263	437297
Машинобудування	1508236	2136894	1573212	141605	171083	-1337153	29478
Фінансові послуги	99495	34211	18364	10220	66522	-32973	56302
Видавнича діяльність	25317	25085	26099	30228	41631	16314	11403
Медіа та зв'язок	7330	126244	96256	8488	15025	7695	6537
Інші	15261	30733	69697	135397	224387	209126	88990
Всього	131184541	122648384	89246583	87385613	108118913	-23065628	20733300
Резерв	(63641365)	(57480040)	(26020506)	(12631527)	(24903318)	38738047	-12271791
Всього	67543176	65168344	63226077	74754086	83215595	15672419	8461509

По сфері енергетики обсяги наданих кредитних коштів зменшилися на 19896949 тис. грн. за 2019-2023 роки, а по хімічній та нафтогазовій промисловості на 7741037 тис. грн. Кредити для сфер нерухомості та будівництва також скоротилися на 11808712 тис. грн. і зменшилися на 12936706 тис. грн. Разом з тим, розглядаючи 2022-2023 роки можна відмітити, що в тій самій енергетиці відбулося зростання кредитування на 1743737 тис. грн., по хімічній та нафтогазовій промисловості – на 5020389 тис. грн., переробка та виробництво харчових продуктів – зросло на 1520674 тис. грн.

Можна відмітити, що незважаючи на надважку ситуацію в нашій країні,

всі сфери економіки намагаються працювати, забезпечувати робочими місцями населення, створювати свою продукцію, надавати послуги, тим самим давати можливість заробляти населенню кошти та сплачувати податки і тим самим наповнювати бюджет країни.

Також варто проаналізувати кредити, надані фізичним особам за 2019-2023 роки у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз кредитів, наданих фізичним особам АТ «Ощадбанк»
за 2019-2023 роки [49]

тис. грн.

Кредит	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
						2023/ 2019	2023/ 2022
Платіжні картки	3338155	4100037	4399749	5296263	5558342	2220187	262079
Іпотечні кредити	1716534	1803507	2038005	3176327	3683923	1967389	507596
Споживчі кредити	1685499	1556912	1732384	1352753	1344085	-341414	-8668
Автокредити	1316830	2287008	2810990	4797608	4209385	2892555	-588223
Інші споживчі кредити	887087	1134525	1399976	2020911	1534970	647883	-485941
Резерв під очікувані кредитні збитки	(3532290)	(3317611)	(3466127)	(3023369)	(4856059)	-1323769	-1832690
Загальна сума кредитів фізичним особам	5411815	7564378	8914977	13620493	11474646	6062831	-2145847

Аналізуючи кредити, що надавалися фізичним особам, можна побачити, що за 2019-2021 роки по всіх видах кредитів, за винятком споживчих кредитів, відбулося зростання. Розглядаючи обсяги наданих кредитів фізичним особам в динаміці можна відмітити, що за 2019-2021 роки відбувався щороку ріст в обсягах кредитування, і лише за підсумками 2023 року обсяги кредитування впали на 2145847 тис. грн. порівняно з 2022 роком. Зрозуміло, що причиною цього стала війна в нашій країні, в результаті якої у населення впали доходи.

Так, кредити платіжними картками зросли на 2220187 тис. грн. (2019 рік – 3338155 тис. грн.) і дорівнювали на кінець 2023 року 5558342 тис. грн. Іпотечні кредити з 1716534 тис. грн. у 2019 році зросли до обсягів у 3683923 тис. грн.

(зростання склало 1967389 тис. грн.). Обсяги автокредитів зросли на 2892555 тис. грн., а суми інших споживчих кредитів зросли на 647883 тис. грн.

За підсумками 2023 року тільки по іпотечних та кредитах за платіжними картками відбувся приріст, а саме на 262079 тис. грн. та 507596 тис. грн. відповідно. Натомість обсяги споживчих, інших споживчих та автокредитів впали у 2023 році.

Проаналізуємо структуру кредитів, наданих фізичним особам за 2019-2023 роки.

Таблиця 2.5

Аналіз структури кредитів, наданих фізичним особам АТ «Ощадбанк»
за 2019-2023 роки [49]

%

Кредит	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
						2023/ 2019	2023/ 2022
Платіжні картки	61,68	54,20	49,35	38,88	48,44	-13,24	9,56
Іпотечні кредити	31,72	23,84	22,86	23,32	32,10	0,39	8,78
Споживчі кредити	31,14	20,58	19,43	9,93	11,71	-19,43	1,78
Автокредити	24,33	30,23	31,53	35,22	36,68	12,35	1,46
Інші споживчі кредити	16,39	15,00	15,70	14,84	13,38	-3,01	-1,46
Резерв під очікувані кредитні збитки	-65,27	-43,86	-38,88	-22,20	-42,32	22,95	-20,12
Загальна сума кредитів фізичним особам	100	100	100	100	100	-	-

Якщо аналізувати структуру наданих кредитів фізичним особам, то лідером за всі 5 років є кредити з використанням платіжних карток: 2019 рік – 61,68%, 2020 рік – 54,20%, 2021 рік – 49,35%, 2022 рік – 38,88% і 2023 рік – 48,44%. Загалом за 2019-2023 роки обсяг наданих кредитів з використанням платіжних карток впав на 13,24%, проте за останній 2023 рік він зріс на 9,56%.

На другому місці у 2019 році були саме іпотечні кредити з часткою в 31,72%, а вже з 2020 по 2023 рік друге місце займали автокредити: 2020 рік – 30,23%, 2021 рік – 31,53%, 2022 рік – 35,22%, 2023 рік – 36,68%. І третє місце посідають у 2019 році споживчі кредити з часткою у 31,14%. Протягом 2020-

2023 років третє місце посіли іпотечні кредити: 2020 рік – 23,84%, 2021 рік – 22,86%, 2022 рік – 23,32%, 2023 рік – 32,10%. Найменша частка за 2019-2021 роки була у інших споживчих кредитах, а у 2022-2023 роках у споживчих кредитах, а саме 9,93% та 11,71% відповідно.

Варто також відмітити, що за 2022-2023 роки по всіх видах кредитів окрім інших споживчих кредитів відбулося зростання їхніх часток.

Проаналізуємо фактичні значення нормативів кредитного ризику АТ «Ощадбанк» за 2019-2023 роки, які вимагає розраховувати і контролює Національний банк України (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка нормативів кредитного ризику АТ «Ощадбанк»
за 2019-2023 роки (станом на 01.01) [50]

Показники	Нормативне значення	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
							2023/2019	2023/2022
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	не більше 25%	23,72	21,60	20,35	27,46	9,79	-13,93	-17,67
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу	362,52	318,56	156,57	102,37	80,07	-282,45	-22,3
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	не більше 25%	0,49	0,56	0,40	0,36	0,26	-0,23	-0,1

Проаналізувавши фактичні значення нормативів кредитного ризику АТ «Ощадбанк» за 2019-2023 років можна сказати, що протягом всього аналізованого періоду майже всі показники нормативів кредитного ризику (за винятком нормативу Н7 станом на 01.01.2023 року) знаходилися в межах норм, що вказує на високу якість кредитного портфеля даного банку.

Якщо розглядати, які саме кредитні продукти пропонує АТ «Ощадбанк» своїм клієнтам, то він пропонує 4 групи кредитів, а саме:

1. Кредити на житло: нерухомість на вторинному ринку; доступна іпотека 7%; програма «Оселя»; кредит під іпотеку.

2. Кредити на вато: кредит на нове авто; кредит на КАСКО; кредит на електромобілі;

3. Грошові кредити: кеш кредит; кредит розстрочка.

4. Спеціальні програми: кредит під депозит; реструктуризація кредитів; реструктуризація карткових кредитів.

Навіть станом на сьогодні, банк активно пропонує своїх клієнтам різні альтернативні варіанти кредитування, тому що сьогодні як ніколи, в період війни та розрухи, потрібно і населенню підтримувати економіку та банківські установи, кладучи свої кошти на депозити, так і банки повинні йти на зустріч населенню і створювати доступні кредитні програми для населення.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ ТА ДЖЕРЕЛ КРЕДИТНИХ РЕСУРСІВ

3.1 Мінімізація кредитного ризику та підвищення якості кредитного портфеля

Становлення банківської діяльності, а також формування ресурсної бази комерційних банків зокрема не може ігнорувати ризики, які є основою функціонування будь-якого банку.

На думку авторів: ризик – це вартісне вираження ймовірної події, яка завдає збитки.

Іншими словами, розширюючи це твердження, можна сказати, що ризик у банківській діяльності – це ймовірність події, яка може спричинити втрату банком частини своїх коштів, а також негативно вплинути на його прибуток чи капітал, збільшити додаткові витрати в результаті банківських операцій або зміни зовнішнього середовища.

Виникнення банківських ризиків зумовлене тим, що вартість банківських активів і пасивів піддається коливанням під впливом найрізноманітніших чинників: політичних, економічних, соціальних та інших.

Найбільш поширеним є поділ ризиків на 3 категорії:

- фінансові (ризик ліквідності; кредитний ризик; процентний ризик; валютний; ринковий; інфляційний ризик);
- неплатоспроможності, пов'язані з непередбаченими змінами обсягу, прибутковості, вартості та структури активів і зобов'язань.
- функціональний (технологічний; стратегічний; ризик операційних витрат (ризик неефективності); ризик впровадження нових продуктів і

технологій) [40, 147].

Такі ризики виникають у процесі створення певного продукту чи надання послуги внаслідок несвоєчасного контролю за фінансово-господарською діяльністю, помилкового аналізу відповідної інформації. Вони не менш небезпечні і також призводять до фінансових втрат, але ці ризики складніше ідентифікувати та кількісно оцінити. Також виділяють інші зовнішні ризики (ризик невідповідності; втрата репутації; ризик країни).

Основні складові банківського ризику також визначені стандартами Базельського комітету з банківського нагляду, завданням якого є запровадження ефективних та єдиних стандартів у сфері банківського регулювання та нагляду [38, 65].

З цією метою комітет видає директиви та рекомендації наглядовим органам держав, що входять до його складу. Ці документи не є обов'язковими, але враховуються в національному законодавстві країн.

Мінімізація ризиків має базуватися на аналізі фінансового стану банківської установи та її підрозділів, а також враховувати ризики проведення конкретних банківських операцій і базуватися на прийнятті таких рішень, які б дозволяли мінімізувати збитки при їх здійсненні.

Основними принципами, на яких має базуватися робота АТ «Ощадбанк» щодо мінімізації ризиків, є:

- дотримання оптимального співвідношення між ризиками та прибутковістю банківських операцій;
- залучення до управління ризиками як підрозділів управління, так і тих, що безпосередньо забезпечують проведення відповідних банківських операцій;
- робота з мінімізації ризиків повинна проводитися поступово та постійно, оскільки стан АТ «Ощадбанк», фінансові можливості клієнтів банку, кон'юнктура грошового ринку, економічна ситуація в країні та регіоні діяльності банку постійно змінюється [29, 113].

Як передбачено Законом «Про банки і банківську діяльність», створення діючого органу управління ризиками з функціями оцінки, аналізу та мінімізації

фінансових, функціональних і зовнішніх ризиків є неодмінною передумовою стабільної роботи АТ «Ощадбанк».

Однією з основних проблем у сфері ризик-менеджменту для АТ «Ощадбанк» при реалізації ресурсної політики в сучасних умовах є вдосконалення ризик-менеджменту активних операцій.

Численні випадки фінансової нестабільності банків постійно демонструють на практиці необхідність більш серйозного підходу до аналізу банківських ризиків.

Як бачимо, для АТ «Ощадбанк» характерна зміщена структура балансу: пасиви значно менші за активи, що створює підвищений попит на короткострокові ресурси та підтримує ризики ліквідності на високому рівні.

Управління ризиками АТ «Ощадбанк» при реалізації кредитної політики доцільно здійснювати в декілька етапів:

- 1) визначення ризиків, що виникають у процесі накопичення банком тимчасово вільних коштів;
- 2) визначення джерел та обсягів інформації, необхідної для оцінки рівня ризиків;
- 3) визначення потенційно ризикових клієнтів та методів оцінки ймовірності реалізації ризику, побудова шкали ризику;
- 4) вибір або розробка методу мінімізації ризику;
- 5) ретроспективний аналіз результатів управління ризиками та необхідне коригування за попередніми пунктами схеми [30, 186].

Система управління ризиками АТ «Ощадбанк» має базуватися на загальних критеріях оптимальності політики банку – ліквідності, прибутковості, надійності. При цьому особливу увагу слід приділяти формуванню залучених ресурсів, оскільки вони є основою ресурсів банківської установи.

Для АТ «Ощадбанк» доцільно використовувати різноманітні методи оцінки ризиків операцій з формування ресурсів, що дозволить врахувати зміни загального обсягу ресурсів протягом визначеного періоду, а також за групами

клієнтів.

Для цього доцільно використовувати кількісні показники, що визначають зміну абсолютного обсягу ресурсів у динаміці. Кількісна оцінка ресурсів банку повинна бути доповнена даними структурного аналізу; використовувати систему фінансових коефіцієнтів, у тому числі нормативи Національного банку; оцінити стабільність залучених ресурсів; використовувати факторний аналіз; аналіз грошових потоків; розробити програмне забезпечення для комплексної оцінки ризиків депозитних операцій.

Процес управління ризиками повинен насамперед забезпечувати можливість отримати обґрунтовані розрахунки ризиків, з якими стикається банк у своїй поточній діяльності, а також визначити ймовірність виникнення надмірних ризиків [20, 696].

Системи вимірювання ризиків призначені для оцінки всіх істотних ризиків, пов'язаних з активами, зобов'язаннями та позабалансовими позиціями банку; використовувати загальноприйняті фінансові концепції та методи вимірювання ризиків; покладатися на задокументовані необроблені дані та параметри.

Основним джерелом здійснення банками своїх поточних розрахунків і розрахунків клієнтів є кошти на кореспондентському рахунку в НБУ.

У сучасній банківській практиці найбільш досконалою та складною системою управління кредитним ризиком є математичне моделювання ризику, що ґрунтується на визначенні розміру можливих втрат банківських установ від дефолту кредиторів залежно від їх кредитного рейтингу, який можуть розраховувати самі банки або розраховано міжнародними рейтинговими агентствами [20, 697].

Завдяки математичним моделям для мінімізації кредитних ризиків банківські установи заздалегідь приблизно прогнозують ту частину виданих кредитів, яка може не повернутися в кредитний портфель установи, і встановлюють процентні ставки таким чином, щоб покрити ці можливі збитки та отримати прибуток за рахунок кредитів, які будуть погашені.

Кожен виданий кредит більшою чи меншою мірою містить ризик неповернення. Перш ніж надати кредит клієнту, банківська установа самостійно визначає, наскільки ризиковою є ця кредитна операція [15, 30].

На першому етапі процесу управління кредитним ризиком важливо простежити, які внутрішні та зовнішні фактори можуть вплинути на його зростання, і як це вплине на якість кредитного портфеля комерційного банку.

Наступними діями є вибір методів, прийомів, засобів управління кредитним ризиком та запровадження їх у практичну діяльність банківської установи. Управління кредитним ризиком може складатися з таких можливостей: запобігання, прийняття, передача та зниження ризику. Завершальним етапом є здійснення контролю за процесом управління кредитним ризиком. На основі отриманих результатів щодо впровадження нових методів і систем управління визначається, наскільки вони були ефективними і чи варто їх використовувати в подальшій роботі.

Крім того, на даному етапі управління ведеться робота з пошуку нових шляхів зниження кредитних ризиків [15, 31].

При кредитуванні клієнтів існують найпоширеніші помилки, які негативно впливають на рівень кредитних ризиків [11, 158].

Такими помилками є: поверхневий аналіз стану позичальників (їхньої кредитоспроможності); відсутність обмежень щодо концентрації ризиків у кредитних портфелях; надмірна централізація або децентралізація управління кредитними відділами; недостатній аналіз ризиків за кредитним договором; неповна кредитна документація; завищена вартість застави; недостатній контроль за використанням кредиту; низький рівень контролю та аудиту в кредитному процесі [11, 159].

Отже, робота з мінімізації ризиків повинна проводитися поступово та постійно, оскільки стан АТ «Ощадбанк», фінансові можливості клієнтів банку, кон'юнктура грошового ринку, економічна ситуація в країні та регіоні діяльності банку постійно змінюються.

3.2 Напрями оптимізації джерел кредитних ресурсів банку

Всебічне розширення спектру кредитних послуг, що в цілому визначає ефективність спрямування банківських кредитів на задоволення виробничих потреб щодо напрямів оптимізації джерел кредитних ресурсів банку слід вважати одним із визначальних моментів практичної реалізації механізму кредитної підтримки підприємницької діяльності.

Зараз цей асортимент здебільшого обмежується видачею індивідуальних цільових кредитів, оскільки сучасна практика кредитного процесу в ринкових умовах повинна передбачати більш широкий набір кредитних операцій, комплекс яких може включати:

- 1) окремі цільові кредити, що мають одноразовий характер і призначені для обслуговування конкретних видів господарських операцій (виробничих, торгово-посередницьких, експортно-імпортних чи інших цілей);
- 2) кредитна лінія, яка передбачає можливість надання кредитів клієнту протягом певного періоду в межах заздалегідь обумовленого ліміту;
- 3) овердрафт, при якому в разі потреби клієнта банк автоматично допускає появу дебетового залишку на поточному рахунку;
- 4) факторинг, який передбачає купівлю банком у позичальника права на борг від покупця за поставлені йому товарно-матеріальні цінності;
- 5) розгляд векселів, що є достроковою сплатою суб'єкту господарювання належної йому за векселем суми з наступним її одержанням від боржника шляхом перепродажу векселя третій особі;
- 6) індосамент векселів, тобто зобов'язання банку оплатити вексель замість платника у разі його неплатоспроможності;
- 7) гарантовані кредити, що надають позичальнику право звернутися до банку за кредитом у заздалегідь обумовленому розмірі [10, 86].

Ці та інші види кредитних операцій є основою банківського продукту, і чим різноманітнішим є їх асортимент і чим вища здатність АТ «Ощадбанк»

якісно надавати весь спектр цих кредитів, тим стабільнішою є його позиція на ринку, враховуючи значну конкуренцію між банківськими установами за надійного позичальника.

З нашої точки зору, розширення спектру банківських кредитних послуг в АТ «Ощадбанк» можливе за умови реалізації таких основних заходів [7, 55]:

1. Оптимізація роботи банків щодо визначення об'єкта кредитування.

У відділенні відвідувачі зможуть самостійно здійснювати операції за допомогою ноутбука та сучасних банкоматів. Клієнти зможуть самостійно оформляти кредити, оплачувати рахунки, здійснювати платежі по кредитах і купувати валюту.

У новому відділенні будуть доступні всі функції звичайного банку та каси. А після всіх банківських операцій гості зможуть приготувати та пригоститися кавою.

Головною причиною створення філії нового формату стане тенденція цифровізації. Сьогодні значна частина транзакцій – платежі, грошові перекази, консультації – переходять у цифровий простір. Це розвантажує відділення банку, а також вирішує питання бюрократизму, що дозволяє більше часу приділяти спілкуванню з клієнтом. Проте у користувачів залишаються бар'єри при використанні дистанційних каналів: невпевненість і страх, недостатня фінансова грамотність.

АТ «Ощадбанк» змінить роль відділення банку: з транзакційного на освітнє та забезпечить перехід на цифрові канали взаємодії.

У 2023 році Ощадбанк продовжить тренд розвитку каналів дистанційного обслуговування клієнтів та створення нових сервісів самообслуговування.

Велика увага буде приділена розвитку клієнтської підтримки в чатах у популярних месенджерах (Telegram, Viber, Facebook Messenger). За допомогою чат-бота «Леся», який вміє розуміти повідомлення від клієнтів, ви можете за кілька секунд отримати інформацію про стан свого кредиту чи картки.

Таким чином, незважаючи на збільшення загальної кількості звернень до інформаційного центру, для їх обслуговування не знадобиться додатковий

персонал. Крім того, інтеграція з цифровим гаманцем Apple Pay дозволяє клієнтам оплачувати покупки за допомогою телефонів Apple.

2. Розробка АТ «Ощадбанк» ефективних методів кредитування з урахуванням особливостей джерел формування оборотних коштів підприємств.

3. Удосконалення існуючих кредитних продуктів в частині:

- кредитування в межах кредитної лінії;
- овердрафтне кредитування;
- вексельне кредитування.

4. Впровадження в банківську практику «комбінованої» форми кредитування [7, 56].

Оскільки на сучасному етапі економічного розвитку кредитні організації є одними з провідних учасників валютного і фондового ринку, пропонуючи клієнтам різноманітні види нових банківських продуктів, які постійно розширюються у зв'язку з розвитком інноваційних технологій, то для виправданого, раціонального та ефективного використання всіх елементів кредитного механізму, банки повинні розробляти відповідну кредитну політику, оскільки від цього залежить успішне функціонування банку в довгостроковій перспективі [13, 77].

Серед основних напрямків оптимізації кредитних ресурсів АТ «Ощадбанк» доцільно виділити наступні:

– зменшення частки проблемних кредитів дасть змогу зменшити обсяг резервів під знецінення кредитних операцій, а отже збільшити оборотний капітал банку;

– збільшити частку кредитів 1-го етапу, що дозволить у короткостроковій перспективі збільшити портфель кредитних ресурсів на 2,29%;

– реалізувати заходи щодо активізації депозитної політики банку, за рахунок чого можливе збільшення обсягу кредитних ресурсів на 1,15%;

– розширити лінійку кредитних продуктів для людей, розробити більш привабливі продукти для клієнтів, активізувати маркетингову діяльність;

– збільшити частку якісних кредитів 1-го або 2-го етапу, що дозволить

банку отримувати більший дохід при певному рівні ризику;

- розробити більш продуктивну та реальну програму оцінки фінансового стану позичальників, яка дозволить уникнути зайвих кредитних ризиків;

- створити можливість отримання кредитів готівкою та кредитних карт для фізичних осіб, які не отримують зарплату через банк;

- зменшити частку простроченої заборгованості за кредитами за рахунок впровадження програм лояльності для клієнтів з простроченою заборгованістю, що надасть можливість отримати відстрочку сплати відсотків;

- розробити більш ефективний механізм реалізації заставного майна, затвердити прозорі та відкриті умови торгів [22, 187].

Значний вплив на підвищення та якість формування кредитного портфеля здійснюють бюро кредитних історій. Модернізацію створеного інституту кредитних історій можна вважати одним із напрямків оптимізації витрат, пов'язаних із обслуговуванням кредитних портфелів комерційних банків України.

Розвиток та функціонування бюро кредитних історій сприятиме підвищенню рівня обізнаності банківських установ щодо потенційних клієнтів та прогнозу ймовірності повернення кредиту.

3.3 Удосконалення підходів до формування кредитної політики банку

Кредитна діяльність АТ «Ощадбанк» відіграє ключову роль у процесі забезпечення інвестиційної активності суб'єктів господарювання, забезпеченні домогосподарств необхідними коштами та в цілому зростанні та розвитку економіки.

Кредитна політика, у свою чергу, дозволяє реалізувати коротко-, середньо- та довгострокові цілі банку щодо формування та реалізації тактичних

і стратегічних завдань щодо залучення коштів та їх спрямування на кредитування позичальників (клієнтів) у тісній взаємозалежності з іншими типами політики.

Формування кредитної політики є дуже важливим аспектом як кредитної, так і банківської діяльності в цілому. Оцінивши кредитну діяльність АТ «Ощадбанк», можна зробити висновок, що значне зростання найбільшої частини кредитного портфеля, кредитів, наданих юридичним особам, призводить до збільшення залежності банку від кредитного ризику.

Одним із головних і основних завдань, які стоять перед керівництвом АТ «Ощадбанк», є правильна розробка кредитної політики. Кредитна політика повинна охоплювати найважливіші елементи та принципи організації кредитної роботи в банку, визначати пріоритетні напрями кредитування, а також перелік кредитів, які не повинні включатися в кредитний портфель.

Покращення якості портфеля та відсутність значних концентрацій призведе до зниження очікуваних втрат від настання подій кредитного ризику з приблизно 2% на кінець 2023 року до трохи більше 1% непроблемної заборгованості за кредитами корпоративних клієнтів [24, 39].

Досягнутий рівень очікуваних втрат від настання подій кредитного ризику залишатиметься на тому ж рівні протягом кількох наступних років, оскільки фактичне покращення якості кредитного портфеля буде компенсовано антициклічними макроочікуваннями, які є обов'язковим елементом оцінки кредитного ризику за МСФЗ.

Проблемна кредитна заборгованість корпоративних клієнтів має бути покрита резервами на 55-60%, що відповідає історичним показникам погашення проблемної заборгованості на рівні 40-45% від суми боргу [25, 724].

Якість портфеля нових кредитів роздрібному бізнесу залишатиметься на стабільно високому рівні завдяки коротким термінам кредитування та підвищенню платоспроможності населення за рахунок зростання номінальних і реальних доходів.

Левову частку приросту роздрібного кредитного портфеля як і раніше

складатимуть споживчі кредити в торгових точках, але оскільки обсяги портфеля інших продуктів зростатимуть випереджальними темпами, частка споживчих кредитів у торгових точках стане менше 47% портфеля.

Якість портфеля споживчих кредитів у торгових точках залишиться на стабільно високому рівні, а частка проблемних кредитів буде на рівні близько 2% портфеля.

Банк продовжить скорочувати обсяги проблемної та потенційно проблемної кредитної заборгованості. У сегменті корпоративного бізнесу має переважати реструктуризація боргу як інструмент врегулювання, тоді як у малому та середньому бізнесі та сегменті роздрібного бізнесу має превалювати претензійно-позовна діяльність [31, 88].

Основною метою кредитної політики АТ «Ощадбанк» є досягнення комерційного зростання шляхом зміцнення та підвищення надійності якості кредитного портфеля банку.

Тому основна проблема ефективної кредитної політики АТ «Ощадбанк» полягає в розробці ґрунтовних, комплексних і теоретичних підходів, а також методичного забезпечення процедури формування та організації якісного управління кредитним портфелем банку в умовах існуючого ризику.

Розробка методологічних основ кредитної політики комерційних банків повинна базуватися на певних принципах. У сучасних публікаціях з проблем його формування ці принципи або не розглядаються, або ототожнюються з принципами кредитування, або розглядаються фрагментарно, не дозволяючи визначити всю систему.

В умовах економічної кризи, коли немає стабільності договірних відносин і немає переконання в надійності партнера, кредитор зацікавлений в отриманні додаткових гарантій виконання боржником своїх зобов'язань за договором. Отже, кредитор, укладаючи договір, намагається, щоб боржник для забезпечення виконання своїх зобов'язань виділив певне майно, з вартості якого він отримував би задоволення своїх вимог у разі невиконання умов договору.

Реалізація майна (переданого в заставу) здійснюється шляхом проведення

аукціонів (публічних торгів), якщо інше не встановлено договором. Але є деякі нюанси, відповідно до законодавства, реалізація заставленого майна повинна здійснюватися лише на аукціонах (публічних торгах), якщо після такого продажу через недостатність коштів залишається непогашена заборгованість, заставодержатель має право відшкодувати її частину за рахунок коштів страхового фонду [36, 80].

У разі відчуження заставленого майна іншими способами кредитор покриває збитки за рахунок прибутку, який залишається в його розпорядженні після оподаткування, і така дрібна юридична колізія, яка має неприємні фінансові послуги.

У зв'язку з цим очевидними є регулювання кредитних ризиків та впровадження заходів щодо пом'якшення їх впливу на прибутковість банку. У вітчизняній практиці існує лише один показник, який стосується оцінки кредитних ризиків. Це встановлена законом економічна норма – максимальний розмір ризику на одного позичальника. Цього недостатньо хоча б тому, що зазначена норма обмежується лише грошовим розміром ризику.

Для того, щоб уникнути проблемних кредитів, банк в першу чергу повинен звернути увагу на досконалість дослідження якості кредитного портфеля та кваліфікації своїх співробітників, які проводять цю оцінку.

Якщо попередження проблемного кредиту не увінчалось успіхом і існує загроза його негативного впливу на прибутковість, банк повинен терміново вжити заходів для забезпечення негайного та повного погашення кредиту. Як показує практика, хороший ефект дає розробка спільно з боржником плану заходів щодо відновлення фінансової стійкості підприємства та подолання недоліків у його діяльності [44, 120].

Враховуючи викладене, з метою вдосконалення практики кредитних відносин між АТ «Ощадбанк» та клієнтами в умовах підвищеного кредитного ризику та забезпечення надійного захисту інтересів банку, можна вважати за необхідне посилити вимоги щодо законності рішення про надання кредитів та оперативності прийняття рішень про надання кредитів та оперативності

прийняття рішень щодо їх повернення, а саме:

- забезпечити юридично грамотне оформлення кредитних договорів та договорів застави з позичальниками з високим рейтингом та розширення та захист прав банку щодо них як заставодержателя та кредитора. Вимагати від позичальника акт останньої перевірки;

- здійснювати обов'язкове страхування заставлених цінностей із забезпеченням права заставодержателя на отримання страхового відшкодування, на підтвердженням цього вимагати надання страхових полісів;

- вимагати від позичальників підтвердження наявності та достатності наданої банку застави, враховувати переоцінку, її оперативну підготовку або посилення, якщо це необхідно;

- посилити взаємодію економіко-правової служби банківської безпеки для підвищення ефективності роботи з повернення заборгованості, у тому числі шляхом оперативного та ефективного здійснення безпеки;

- з метою підвищення рівня ліквідності застави та своєчасного погашення кредитів не допускати практики формального підходу до зазначених процедур, а також перевищення встановлених повноважень при вирішенні кредитних питань [43, 16].

Отже, із вищесказаного випливає, що покращення якості портфеля та відсутність значних концентрацій призведе до зниження очікуваних втрат від настання подій кредитного ризику з приблизно 2% на кінець 2023 року до трохи більше ніж 1% без проблемної заборгованості за кредитами корпоративних клієнтів. Відділ ризик-менеджменту здійснює постійний аналіз ранніх, середньострокових і кінцевих ризик-індикаторів по всіх сегментах і кредитних продуктах роздрібного бізнесу.

Відрахування до резервів на покриття кредитних ризиків протягом року мають становити близько 1% від кредитного портфеля протягом року та відображати стабілізацію профілю якості кредитного портфеля.

Щотижня та щомісяця контролюється відповідність показників плановим показникам, виявлення відхилень та корекція. Методи сегментації клієнтів і

прийняття ризиків постійно переглядаються і вдосконалюються, підвищується роздільна здатність моделей і правил, удосконалюються методи верифікації та оцінки кредитоспроможності.

Кредитна політика комерційного банку повинна бути спрямована як на збільшення обсягу активів, так і на підвищення їх якості.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі узагальнено теоретичні основи кредитної політики банку, розкрито перспективи розвитку та вдосконалення механізму формування та реалізації кредитної політики банку.

За результатами дослідження зроблено наступні висновки:

1. Кредитна політика банку – це структурно-функціональна цілісність взаємопов'язаних елементів (завдань, цілей, принципів, технології), взаємодія яких дозволяє визначати найбільш ефективні стратегії діяльності банку на кредитному ринку.

2. Етапи формування та реалізації кредитної політики тісно взаємопов'язані і входять у загальний механізм формування та реалізації кредитної політики. Механізм формування та реалізації кредитної політики складається із суб'єктів, об'єкта, етапів, інструментів, цілей формування та реалізації кредитної політики. Ключовими органами формування кредитної політики можна вважати кредитний комітет, а ключовими органами реалізації – кредитні відділи та фронт-офіс банку. Кредитна політика створює необхідні загальні передумови для ефективної роботи персоналу кредитного відділу, орієнтованого на досягнення стратегічних цілей банку.

3. АТ «Ощадбанк» – банк, який швидко розвивається на українському ринку банківських послуг, демонструючи значні темпи зростання кредитного портфеля та зобов'язань банку при незначному збільшенні власного капіталу, що забезпечує йому високий рівень ефективності при прийнятному рівні ризику.

4. Станом на 2022 рік загальний кредитний портфель АТ «Ощадбанк» суттєво збільшився порівняно з 2018 роком. Банком дотримано основних принципів побудови кредитної політики, визначено основні положення та закріплено зобов'язання щодо формування кредитної політики відповідними органами.

5. Група показників прибутковості та ризику кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» має достатній рівень, надає інформацію про забезпеченість кредитного портфеля власним капіталом, частку коштів, залучених у формування кредитного портфеля банку та рівень сформованого резерву під кредитні операції, що характеризує якість кредитного портфеля.

6. Основними принципами, на яких має базуватися робота АТ «Ощадбанк» щодо мінімізації ризиків, є: дотримання оптимального співвідношення між ризикованістю та прибутковістю банківських операцій; залучення до процесу управління ризиками як підрозділів управління, так і тих, що безпосередньо забезпечують проведення відповідних банківських операцій; Роботу з мінімізації ризиків необхідно проводити поступово та постійно, оскільки стан АТ «Ощадбанк», фінансові можливості клієнтів банку, кон'юнктура грошового ринку, економічна ситуація в країні та регіоні діяльності банку постійно змінюються.

7. Серед основних напрямків оптимізації кредитних ресурсів АТ «Ощадбанк» доцільно виділити наступне: зменшення частки проблемних кредитів дасть змогу зменшити обсяг резервів під знецінення кредитних операцій, а отже збільшення оборотних коштів банку; здійснити заходи щодо активізації депозитної політики банку, що може збільшити обсяг кредитних ресурсів на 1,15%; розширити лінійку кредитних продуктів для фізичних осіб, розробити більш привабливі продукти для клієнтів, активізувати маркетингову діяльність; зменшити частку простроченої заборгованості за кредитами за рахунок впровадження програм лояльності для клієнтів з простроченою заборгованістю, що надасть можливість отримати відстрочку сплати відсотків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000 року № 2121 – III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
2. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 №679-XIV зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
3. Про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України: Положення затверджено постановою Правління Національного банку України від 13 липня 2010 року № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0540-10>
4. Про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи: Постанова затверджена Правлінням Національного банку України від 17 травня 2015 №615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0615500-15>
5. Антипенко Н. В., Охріменко В. В. Аналіз кредитного портфеля комерційних банків України у сучасних умовах. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 12(1). С. 5 – 8.
6. Белікова Т. В., Пушкіна М. С. Методи аналізу якості кредитного портфеля банку. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 4(1). С. 35 – 40.
7. Болгар Т.М. Науково-методичні засади побудови моделі оцінки якості кредитного портфеля банку. *Академічний огляд*. 2019. №1(44). С.50 – 59.
8. Бондаренко Л. Поняття кредитного портфеля комерційного банку і критерії його конкурентоспроможності. *Вісник Національного Банку України*. 2018. № 3. С. 31 – 33.
9. Бондаренко А. Ф., Моїсеєнко М. А., Гордієнко В. П., Дутченко О. О. Оцінка кредитоспроможності позичальника комерційного банку. *Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка*. 2019. № 4. С. 93 –

100.

10. Бровко Л. І., Сорока Ю. В., Бровко Є. І. Аналіз кредитного портфеля комерційних банків України в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2018. № 11. С. 85 – 89.

11. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем. *Галицький економічний вісник*. 2019. №2(27). С.157 – 163.

12. Волкова В.В. Модель впливу соціально-економічних факторів на обсяг кредитного портфелю банку. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2021. №29. С. 57 – 62.

13. Волкова В.В. Підвищення якості кредитного портфеля як чинник мінімізації кредитного ризику банку. *Економіка і організація управління*. 2021. №2 (42). С.76 – 85.

14. Гаряга Л. О. Управління кредитним портфелем у контексті реформування банківської системи України. *Ефективна економіка*. 2020. № 10. С. 25 – 32.

15. Герасименко І. О., Моль Я. А. Основні підходи та принципи управління кредитним портфелем банку. *Економіка, облік, менеджмент та право в умовах глобалізації: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 20 липня 2021 р.)*. Полтава: ЦФЕНД. 2021. С. 30 – 32.

16. Дем'яненко І. В., Бандура Ю. В. Роль НБУ в формуванні кредитного портфеля комерційного банку. *Ефективна економіка*. 2020. №2. http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_2_27.

17. Затворницький К. С. Управління ризиками кредитного портфеля банку: теорія і практика. *Вісник Університету банківської справи*. 2019. № 1. С. 70 – 77.

18. Затворницький К. С. Критерії оцінки якості кредитного портфеля банку. *Фінансовий простір*. 2018. №4. С. 99 – 108.

19. Золотарьова О. В. Концепція кредитної політики комерційного банку

та можливості підвищення її ефективності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2022. №9. Ч.2. С. 108 – 112.

20. Калініченко Л. Л. Теоретичні аспекти формування кредитного портфеля банків. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2022. №6. С. 695 – 698.

21. Карпенко Г. В. Кредитна діяльність вітчизняних банків та можливості їх інтеграції до світової фінансової системи. *Фінанси України*. 2017. № 2. С.89 – 96.

22. Коваленко В. В. Розвиток науково-методичних підходів до оцінки проблемних кредитів як складової системи управління проблемними кредитами банку. *Актуальні проблеми економіки*. 2021. № 10. С. 185 – 195.

23. Коптюх О. Г. Вплив рефінансування на кредитний портфель банків: теоретичні аспекти та моделювання. *Бізнес Інформ*. 2017. № 5. С. 190 – 195.

24. Корнєєв В. В. Управління кредитними ризиками комерційних банків в умовах фінансової кризи. *Наука й економіка*. 2018. №1(21). С. 38 – 43.

25. Кочетигова Т. В., Лелюк М. Е. Оцінка ризику кредитного портфеля банку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №16. С. 722 – 725.

26. Круш П. В., Бугрім С. І. Напрями підвищення результативності управління кредитною політикою банку в умовах кризи. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2017. Вип. 19. С. 149 – 158.

27. Крючко Л. С. Управління кредитним портфелем комерційного банку. *Економіка і суспільство*. 2017. №13. С. 1139 – 1142.

28. Куліш Г. П., Кот М. А. Управління кредитним портфелем банку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 18. С. 463 – 467.

29. Лінтур І., Ковач С. Напрямки дослідження ризиковості кредитних операцій в банківському бізнесі. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. С.112 – 115.

30. Лисенок О. В. Формування стратегії та політики управління кредитними операціями банків. *Вісник ЖДТУ*. 2020. №1 (75). С. 185 – 190.

31. Макаренко Ю. П., Самойлова Д. О. Теоретичні аспекти управління

кредитним портфелем банківської установи. *Економіка та держава*. 2020. № 6. С. 87 – 91.

32. Макаренко Ю. П., Шевченко А. В. Аналіз управління кредитним портфелем комерційного банку. *Економіка та держава*. 2021. №1. С. 24 – 29.

33. Маркович Т. Г. Теоретико-методологічні підходи до трансформації діючої методики оцінки кредитоспроможності потенційних позичальників комерційних банків. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2019. № 1. С. 224 – 236.

34. Медведєва І. Б. Стрес-тестування кредитного портфеля банку за макроекономічними параметрами. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №14. С.752 – 757.

35. Овчелупова О. М. Оцінка кредитоспроможності позичальників комерційного банку: напрямки підвищення якості інформаційно-аналітичного забезпечення. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості*. 2020. №3. С. 106 – 114.

36. Олійник А. В. Оцінка фінансово-економічних передумов управління кредитним ризиком у банківській системі України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. №1. С.79 – 86.

37. Пашков А. Оцінка якості кредитного портфеля. *Фінансовий простір*. 2019. № 2(18). С. 14 – 21.

38. Радова Н. В., Гаркуша Ю. О. Методи та інструменти управління кредитним ризиком у банках. *Фінансова-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Вип. 3. С. 64 – 71.

39. Русіна Ю. О. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку. *Економіка. Управління. Інновації*. 2021. № 1(11). С. 24 – 28.

40. Рясних Є. Г. Система управління кредитним портфелем у комерційному банку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. №2. С. 146 – 149.

41. Сирчин О. Л. Теоретичні основи оцінки кредитоспроможності позичальника банку. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2018. № 1.

С. 153 – 160.

42. Серик Ю. В. Управління кредитним портфелем банку. *Економіка і управління*. 2022. № 4. С. 70 – 75.

43. Соловей Н. В., Скрипниченко І. О. Проблеми якісної оцінки кредитного портфелю комерційного банку. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 1(2). С. 15 – 19.

44. Солодка О. О. Ефективність кредитної діяльності в механізмі банківського маркетингу. *Фінанси України*. 2019. № 11. С. 119 – 127.

45. Степаненко К. Р. Особливості формування кредитного портфеля банку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Випуск 7, частина 3. С. 111 – 114.

46. Степаненко С. В., Римар О. Г., Гулюк О. І. Методи вдосконалення управління кредитним портфелем банку в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2021. №3. http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2021_3_29.

47. Степаненко С. В. Сучасні методи управління ризиками кредитування банками фізичних осіб. *Фінансова політика*. 2020. №4 (144). С.33 – 41.

48. Харченко А. М. Кредитний портфель банків України: аналіз, фактори, тенденції. *Вісник університету банківської справи*. 2020. №2. С. 54 – 60.

49. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/ua>

50. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://www.bank.gov.ua>